

HİLAL-İ AHMER VİYANA MURAHHASLIĞI

MUTTALİP ŞİMŞEK*

Z

Birinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılı yıllarında Osmanlı Devleti'nin ağır yükünü hafifletmeye çalışan kuruluŐlardan biri de Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyetidir. Balkan Savaşları esnasında neredeyse bütün kaynaklarını tüketen Cemiyet, Osmanlı'nın savaşa dâhil olmasıyla birlikte ülkedeki mevcut olanakları seferber ettiği gibi ülke dıŐından gelebilecek desteği/yardıma da temin etmenin yollarını aramıŐtır. Bunun için Hilal-i Ahmer yönetimi, savaş Őartları nedeniyle ülke dâhilinde bulmakta zorlandığı malzemeleri mtfevik ülkelerde temsilcilik/murahhaslık açmak suretiyle tedarik etmeye çalıŐacaktır. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Viyana Murahhaslığı, iŐte bu amaçlarla kurulmuş ve savaş boyunca Cemiyetin nakdi ve ayni ihtiyaçlarının bir kısmını Viyana Sefaretinin de desteğiyile karŐılamıŐtır.

Bu çalışmanın amacı, Dr. Hikmet Bey'in Viyana'ya Hilal-i Ahmer temsilcisi olarak gönderilmesinden Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yürütülecek faaliyetleri ortaya koymaktır. Cemiyetin Viyana'da bir Şube teŐkiliyle çalışmalara başlaması ve Avusturya kamuoyuna tanıtılması, Hilal-i Ahmer yararına yardım toplayacak komitelerin nasıl oluŐturulduđu, komiteler tarafından yürütülen çalışmalar ve halkın bu seferberliğe dâhil edilmesi adına tertip edilen etkinlikler, Cemiyetin Viyana Murahhaslığından talep ettiği malzemelerin (sahra hastaneleri için çadırlar, gıda ürünleri, giyecek, hasta ve malzeme nakli için kullanılacak ulaşım araçları) tedarik (bağış veya satın alma yoluyla) süreci ve bunların İstanbul'a sevkine dair hususlar bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Cemiyetin Viyana'daki faaliyetleri, arşiv belgeleri başta olmak üzere dönemin Türk ve Avusturya basımına yansayan bilgiler

* Dr., Mill Eğitim Bakanlığı, Őehit Mustafa uhadar Ortaokulu, Konya/TÜRKİYE, mutsimsek@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1184-2345

ıŐıĝında nitel araştırma yöntemi kullanılarak burada detaylı bir Şekilde deĝerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avusturya Kızıldaıı, Avusturya-Macaristan İm-paratorluĝu, Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti, Hilal-i Ahmer Viyana Murahhaslıĝı, Osmanlı Devleti.

THE REPRESENTATIVE OFFICE OF THE RED CRESCENT IN VIENNA

ABSTRACT

One of the organizations that tried to ease the heavy burden upon the Ottoman Empire during the troubled years of the First World War was *Hilal-i Ahmer Cemiyeti* (The Red Crescent Society). The society, which consumed almost all of its resources during the Balkan Wars, mobilized available facilities in the country and sought ways to obtain support/assistance from abroad after the Ottoman Empire got involved in the war. For this, the Red Crescent administration would try to supply the materials that it had difficulty in finding in the country due to the war conditions by opening a representative office in the allied countries. The Red Crescent Society's Vienna Representative Office was founded for these purposes and met some of the cash and in-kind needs of the society with the support of the Vienna Embassy during the war.

The purpose of this study is to reveal the activities carried out from the time when Dr. Hikmet Bey was sent to Vienna as the representative of the Red Crescent to the end of the First World War. The start of activities of the society by establishing a representative office in Vienna and the promotion of the society to the Austrian public, how the committees that would collect aid for the benefit of the Red Crescent were formed, the activities carried out by the committees and the activities organized for the inclusion of the people in this mobilization and supply period (by donation or purchase) of the materials (tents for field hospitals, transportation vehicles to be used for food products, clothing, patient and material transporting) requested by the society from the Vienna Representative Office and matters regarding their transport to Istanbul constitute the content of this study. The activities of the society in Vienna will be evaluated in the study in detail using qualitative research method in the light of the information reflected in the Turkish and Austrian press of the period and archival documents in particular.

Keywords: Austrian Red Cross, Hilal-i Ahmer (Red Crescent) Society, Red Crescent Vienna Representative Office, the Austro-Hungarian Empire, the Ottoman Empire.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti daha Balkan Savaşları'nın ağır yaralarını sarma imkânı bulmadan Birinci Dünya Savaşı'na iştirak etmiş ve Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın yer aldığı ittifak blokuna dâhil olmuştu. Devletler arası görüşmelerin yapılması ve savaş kararının alınmasından sonra Osmanlı yöneticilerinin tek hedefi, düşmana galip gelmek için milleti topyekûn bu mefkûre etrafında seferber kılmaktı. Zira cepheye düşmana karşı verilen askerî mücadele harbin mukadderatı açısından ne kadar mühimse, cephe gerisinde yaralı ve hasta askerlere sağlanan sağlık hizmeti ile bu zor süreçte halkın beslenme ve sağlık sorunlarını gidermek de en az bu mücadele kadar önemliydi. Elbette bunun bir maliyeti olacaktı ki, Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) bunun için büyük bir seferberlik başlattı. Trablusgarp ve Balkan savaşlarında yaptığı fedakâr çalışma anlayışını Birinci Dünya Savaşı'nda da ortaya koymak için önemli miktarda maddi kaynağa ihtiyaç duyan Cemiyet, hedeflenen çalışmaların sürdürülebilmesi için ülke dâhilinde toplanan yardımların yeterli olmayacağını anlamış ve bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla müttefik ülkelerin büyük şehirlerinde temsilcilik açma kararı almıştı¹.

Aslında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin çalışmalarında kimi zaman örnek aldığı Batılı Kızıllaç teşkilatları yabancı ülkelerde açtıkları şubeler aracılığıyla yüklü miktarlarda yardım toplamaya muvaffak olmuşlardı. Hilal-i Ahmer Cemiyeti de Cenevre Sözleşmesi (1864) uyarınca 93 Harbi'nden (1877-78 Osmanlı Rus Harbi) itibaren yabancı Kızılay/Kızıllaç teşkilatlarının yardımlarını kabul etmeye başladığı gibi bazı ülkelerde açtığı şubeler vasıtasıyla yardım toplama girişiminde bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı yılları, Cemiyetin dış temsilcilikler aracılığıyla yardım toplama çalışmalarını en yoğun yaptığı dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde Hilal-i Ahmer, Saraybosna, Fi-

¹ **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928**, Yay. Haz. Murat Uluğtekin, M. Gül Uluğtekin, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara 2013, s.37. Birinci Dünya Savaşı her iki blokta ülkeler için de ekonomik ve sosyal olarak büyük bir yıkıma sebep olmuştur. Yapılan hesaplamalara göre savaşın Avrupa'daki maliyeti yaklaşık 175 Milyar doları (bunun 37,8'i Almanya, 35,3'ü İngiltere, 24,3'ü Fransa, 22,6'sı Amerika, 22,3'ü Rusya 20,6'sı Avusturya-Macaristan ve 12,4'ü İtalya'ya aitti) bulmuştu ve bu şartlar altında Hilal-i Ahmer'in savaş boyunca Berlin, Viyana ve Budapeşte'de yardım faaliyeti yürütme düşüncesi önemli bir adımı işaret ediyordu. Savaşın maliyeti ve diğer hususlar hakkında bk. Volker Berghahn, **Der Erste Weltkrieg**, Verlag C.H. Beck, München 2003, s.15. Aktuna Orkun, **Das Osmanische Reich und der Erste Weltkrieg**, Grin Verlag, Norderstedt (Germany) 2009, s.4-7; Wolfdieter Bihl, **Der Erste Weltkrieg 1914-1918, Chronik-Daten-Fakten**, Böhlau Verlag, Wien 2010, s. 43 vd.; Hew Strachan, **Financing The First World War**, Oxford University Press, Oxford-New York 2004, s.25-46.

libe, Köstence, Berlin, Sofya, Rotterdam, Buenos Aires, Stockholm, Viyana ve Sofya'daki temsilcilikler aracılığıyla yardım toplayacak² ve ihtiyaç duyduğu sağlık malzemesi, çadır (sahra hastaneleri için), gıda ürünleri (şeker, pirinç vs.) ve ulaşım araçlarının bir kısmını bu toplanan yardımlarla karşılayacaktı.

Cemiyet, Birinci Dünya Savaşı yıllarında özellikle Almanya ve Avusturya-Macaristan topraklarında etkili bir çalışma yürütmüş; Alman, Avusturya ve Macar Kızılhaç teşkilatlarının verdiği destek³ sayesinde yardım çağrısını bu ülkelerin kamuoyuna rahatlıkla ulaştırabilmiştir. Örneğin Alman Kızılhaçı⁴'nin desteği sayesinde Alman-Osmanlı Sağlık Misyonu (Deutsche Sanitäts-Mission für das Ottomanische Reich/Osmanlı Devleti için Alman Sağlık Misyonu)⁵, Alman Yardım Komitesi (Deutsches Komitee für Sammlungen zu Gunsten des Roten Halbmonds/Hilal-i Ahmer Yararına Alman Yardım Toplama Komitesi)⁶ ve Münih Türk Misyonu (Türkische Mission in München)⁷ gibi umumiyetle Almanya'nın önde gelen idarecilerinin himayesi altında kurulan teşkilatlar sayesinde Cemiyete binlerce mark yardım toplanmıştı.

Aynı şekilde Avusturya Kızılhaçı⁸ da, Trablusgarp Savaşı yıllarından itiba-

² Bu merkezlerin dışında Amerika, Endonezya'nın Cava Adası ve Tayland'ın başkenti Bangkok'tan bile Hilal-i Ahmer'e yardım ulaşmıştı. **Kızılay Arşivi Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı**, Haz. Recep Karacakaya vd., Türk Kızılayı Yay., İstanbul 2018, s.34.

³ Birinci Dünya Savaşı esnasında Macarların Hilal-i Ahmer Cemiyetine yaptığı yardımlar için bk. Yücel Namal, "According to the Turkish Archive Resources: Helps of Hungarians to the Ottoman Red Crescent Association During the First World War", **Közép-Európai Közlemények**, C 7, S 1, 2014, s.126-135.

⁴ Alman Kızılhaçı'nın (Das Deutsche Rote Kreuz) temeli 6 Şubat 1864 tarihinde Berlin merkezli "Savaştaki Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım için Prusya Merkez Komitesi (Das Preußische Zentralkomitee zur Pflege Verwundeter und Erkrankter Krieger)" adlı bir cemiyetin kurulmasıyla atıldı. Bu cemiyet aynı zamanda Alman Kızılhaçı'nın da temelini oluşturdu ve teşkilat kısa zaman içerisinde 16 eyalette onlarca şube açarak binlerce üyeye ulaştı. Dieter Riesenberger, **Das Deutsche Rote Kreuz, Eine Geschichte 1864-1990**, Ferdinand Schöningh Verlag, München 2002, s.29-32.

⁵ **Bundesarchiv: Gouvernements, Festungen und Kommandanturen der Preußischen Armee (BArch)**, PH 23/104, 1915-1916, (Blatt nr. 115).

⁶ **Archives de la Ville et de l'Eurométropole de Strasbourg (AVES)**, 502 FI 403, 15 Nisan 1915.

⁷ "Türkische Mission in München", **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 4 Ocak 1916, Nr. 4, s.5.

⁸ Avusturya Kızılhaçı (Das Österreichische Rote Kreuz) 1880 yılında kurulmuş ve "Sefalet içerisinde yaşayan ve sosyal açıdan zor durumda olan insanların yaşamlarını insanlık gücüyle iyileştirmek (Das Leben von Menschen in Not und sozial Schwachen durch die Kraft der Menschlichkeit verbessern)" sloganıyla sağlık hizmetleri yanında pek çok alanda çalışma yürütmüştü. Öyle ki 1916 yılında teşkilatın farklı alanlarda hizmet eden 4800 alt birimi vardı. <https://blogneu.rotekreuz.at/sociologist/2009/11/27/die-geschichte-des-roten-kreuzes-in-niederosterreich/>, Erişim Tarihi: 25.04.2023.

ren Hilal-i Ahmer'in Viyana'da yürüttüğü çalışmalara destek olmaya çalışmış, Balkan Savaşları ve özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında desteğini daha da artırmıştı. Bu yardım girişiminde, her iki devletin aynı tarafta savaşıyor olmasının etkisi olduğu gibi, Batılı Kızılhaç topluluklarının Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan ilkelere bağlı kalma anlayışının da etkisi vardı⁹. Diğer yandan müttefik ülkelerden birinin başarısızlığı diğer ülkeleri de etkileyeceğinden gerek Alman Kızılhaçı, gerekse Avusturya ve Macar Kızılhaç teşkilatları kamuoyuna yaptıkları duyurularda müttefik bir ülkeye yardım etmenin gerekliliğini vurgulayarak halkı Hilal-i Ahmer'e desteğe çağırmıştır¹⁰.

Bu destek çağrılarını yanında Trablusgarp ve Balkan Savaşları esnasında Kızılhaç topluluklarının Hilal-i Ahmer'e sağlık alanında yaptıkları yardımları dikkate alan Cemiyet yönetimi, Viyana Osmanlı Sefaretinin de olumlu yaklaşımıyla Tıbbiye-i Şahanede müderris muavini olarak çalışan Dr. Hikmet Bey'i (1882-1966) 1915 yılının başlarında Almanya ve Avusturya-Macaristan'a "Hilal-i Ahmer Murahhası" ünvanıyla görevlendirecektir¹¹. Alman ve Avusturya Murahhaslığı adı altında faaliyette bulunacak olan Hilal-i Ahmer Viyana Şubesi, savaş yıllarında ülke içerisinde tedariki zor olan ilaç ve her türlü sağlık malzemesi ile gıda ürünleri gibi ihtiyaçları Avrupa'dan temin edecek

⁹ Kızılhaç (Rote Kreuz/Red Cross) teşkilatlarının hizmet anlayışı şu yedi ilkeden oluşuyordu: İnsanperverlik (Menschlichkeit), tarafsızlık (Unparteilichkeit), ayırım gözetmeme (Neutralität), bağımsızlık (Unabhängigkeit), gönüllülük (Freiwilligkeit) birlik (Einheit) ve evrensellik (Universalität). **Beiträge zur Kriegsheilkunde, Aus den Hilfsunternehmung der Deutschen Vereine vom Roten Kreuz Während des İtalienisch-Türkischen Feldzuges 1912 und des Balkankriegs 1912-13**, Hrsg: Central-Komitee der Deutschen Vereine vom Roten Kreuz, Springer Verlag, Berlin 1914, s.III-V.

¹⁰ Osmanlı Devleti'nin savaşa dâhil olmasından sonra Çanakkale'de bir cephe açılması ihtimali ortaya çıkınca Alman yöneticileri arasında Osmanlı'ya acil silah ve cephane yardımı yapılması gerektiği, aksi takdirde İtilaf kuvvetlerinin Çanakkale'den sonra İstanbul'u almaları hâlinde Osmanlı'nın savaş dışında kalacağı ve uzun vadede bunun Alman menfaatleri için hiç de iyi olmayacağı yönünde görüşler beyan edilmeye başlanmıştı. Sadece Çanakkale'de değil, Kafkasya, Mısır, Irak ve Suriye bölgesinde de Osmanlı'nın başarısı Almanya için çok önemliydi ve bütün bu cephelerde Osmanlı'nın mağlup olması aynı zamanda Almanya'yı askeri ve politik açıdan zor duruma düşüreceğinden her ne olursa olsun Osmanlı'ya yardım edilmesi gerekiyordu. Mustafa Çolak, "Çanakkale Savaşı'nda Yalnız Bırakılan Bir Müttefik: Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na Yardım Çabaları", **Türkler**, 13. Cilt, Ed. H. Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.377-383.

¹¹ Hilal-i Ahmer Cemiyeti Viyana Murahhaslığı 1918 yılının sonuna kadar faaliyetlerini devam ettirmiştir. Mesut Çapa, **Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)**, Türk Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 2010, s.27-35.

ve bunları demiryoluyla İstanbul'a gönderecekti¹². Bu çalışmanın amacı, Cemiyetin Birinci Dünya Savaşı yıllarında Viyana'da yürüttüğü çalışmalarını ortaya koymaktır. Viyana'da bir temsilciliğin teşkili, yardım toplamak amacıyla oluşturulan komiteler ve bu komiteler tarafından tertip edilen etkinliklerle toplanan bağışlar/yardımlar ile Cemiyetin savaş yıllarında ihtiyaç duyduğu malzemelerin temini ve İstanbul'a sevkiyle ilgili hususlar bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır. Netice itibarıyla bu çalışmada Cemiyetin Viyana'daki faaliyetleri, arşiv belgeleri (Osmanlı, Kızılay ve Alman) başta olmak üzere dönemin Türk ve Avusturya basınına yansıyan bilgiler ışığında nitel araştırma yöntemi kullanılarak detaylı bir şekilde değerlendirilecektir.

I. Viyana Hilal-i Ahmer Şubesi'nin Faaliyete Başlaması

Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 1864 ve 1906 yıllarında imzalanan Cenevre Sözleşmeleri uyarınca, diğer Kızılay/Kızılhaç teşkilatları gibi savaş yıllarının ağır yükünü hafifletmek amacıyla müttefik ve dost ülkelerden kimi zaman yardım talep etmiş veya bu ülkelerde yardım toplamak için çalışmalar yürütmüştür. Nitekim Cemiyetin, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu topraklarında yardım toplama faaliyetleri Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllara kadar gitmektedir. Biraz evvel de ifade ettiğimiz gibi Trablusgarp ve Balkan Savaşları esnasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti, sadece Batılı Kızılhaç topluluklarıyla yakın temas kurup bu kuruluşların aynı ve nakdî desteğini almakla kalmamış, aynı zamanda Avrupa topraklarında yardım toplama çalışmalarını da başlatmıştı. Viyana'da bir şube açmak suretiyle faaliyete başlama kararını alması da bu döneme rastlamaktadır.

Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Viyana'da şube teşkili yönündeki ilk teşebbüsü Trablusgarp Savaşı yıllarında olmuştur. Viyana Sefaretinin girişimiyle 9 Mayıs 1912 tarihinde Avusturya toplumuna yapılan "Trablusgarp'ta yaralayan Türk ve Arap askerleri için yardım çağrısı (Aufruf für die türkischen und arabischen Verwundeten in Trapolis)" ile Viyana'da Hilal-i Ahmer Şubesi resmî olarak kurulmuş ve çalışmalara başlamıştı. Savaş yıllarında Alman Kızılhaçı, Almanya'da Hilal-i Ahmer'in yürüttüğü çalışmalara yardım ettiği gibi Cemiyetin Avusturya'daki çalışmalarına da Avusturya Kızılhaçı destek olmuş ve ilk olarak bir yardım komitesinin kurulmasına öncülük etmişti. Viyana Hilal-i Ahmer Yardım Komitesi adıyla çalışmalarını yürütecek ekipte konsolosluğun

¹² Seçil K. Akgün, Murat Uluğtekin, **Yeni Belgelerin Işığında Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a**, Cilt I, Ankara 2020, s.273.

önemli isimleri dışında Avusturya toplumunun hemen her kesiminden üye bulunuyordu¹³.

Hilal-i Ahmer Şubesinin çalışmaları sadece Viyana ile sınırlı değildi. Macaristan (Peşte) ve Bosna'da toplanacak yardımlar da bu Şube vasıtasıyla İstanbul'a ulaştırılacaktı. Aslında Cemiyet, Viyana ile birlikte Peşte'de de bir şube açmak istemiş fakat bölge halkının yeterli maddi güce sahip olmadığı yönünde Viyana Şehbenderliğinin uyarısı üzerine bu girişimden vazgeçmişti. Ancak her hâlükârda Cemiyet, Saraybosna ve Peşte'de¹⁴ birer komisyon oluşturmak suretiyle yapılacak çalışmaların belirli bir plan dâhilinde yürütülmesini ve toplanan nakdi ve aynî yardımların Viyana'ya ulaştırılmasını bir düzene koymaya çalışmıştı¹⁵.

Balkan Savaşları'nın sona ermesiyle birlikte Viyana Hilal-i Ahmer Şubesinin çalışmaları da neredeyse durma noktasına gelmiş ve Yardım Komitesine mensup üyelerin dağılmasıyla birlikte Viyana Sefareti binasında bulunan Hilal-i Ahmer Bağış Bürosu kapatılmıştı. Osmanlı Devleti'nin 2 Ağustos 1914 tarihinde Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması imzalaması üzerine Hilal-i Ahmer Cemiyeti hem cephe, hem de cephe gerisinde yürüteceği çalışmalar için gerekli olan kaynağı sağlamak amacıyla Almanya ve Avusturya'nın bazı şehirlerinde yeniden şube açmaya karar verdi. Bunun için de yukarıda belirtildiği gibi Dr. Hikmet Bey'i Viyana'ya gönderdi. Hikmet Bey, Hilal-i Ahmer Viyana Murahhası/Temsilcisi ünvanıyla Avusturya, Macaristan ve Almanya'da yürütülecek çalışmaları takip edecek; toplanan paraların bir kısmıyla savaş yıllarında ülkede ihtiyaç duyulan gıda, sağlık, ulaşım vb. malzemeleri temin ederek İstanbul'a gönderecek, geri kalan kısmını ise Cemiyet merkezine yollayacaktı¹⁶.

¹³ **Kızılay Arşivi (KA)**, 40/6, Lef. 2 ve 3, 9 Mayıs 1912. Viyana Hilal-i Ahmer Komitesi biri başkan, biri başkan yardımcısı, birisi de sekreter ve muhasipten müteşekkil üç yönetim kurulu ile gönüllü hizmet edecek olan 40 üyeden oluşuyordu. Komite üyeleri, Avusturya toplumunun muteber (kurum müdürleri, üniversite hocaları, avukat vs.) ve varlıklı (banker, tüccar vs.) kesiminden oluşuyordu. **KA**, 40/6, Lef.4.

¹⁴ Dr. Hikmet Bey, Viyana'ya geldikten bir süre sonra Macaristan'da da bir yardım komitesi oluşturmak için Peşte'ye gitmiş ve kısa bir süre içerisinde kadın ve erkeklerden müteşekkil aktif komitelerin oluşturulmasına nezaret etmişti. Ahmet Altıntaş, "Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer'in Macaristan'daki Faaliyetleri", **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S 16, 2016, s.3-4.

¹⁵ **KA**, 220/260. Trablusgarp ve Balkan Savaşları devam ederken yapılan çağrılar neticesinde ağırlıklı olarak Bosna'daki Müslüman halkın bağışladığı yaklaşık 80 bin kronluk nakdi yardım Viyana Murahhaslığı tarafından İstanbul'a ulaştırılmıştı. **KA**, 18/141, 28 Kânunusani 1327/10 Şubat 1913.

¹⁶ Çapa, **a.g.e.**, s. 61.

Dr. Hikmet Bey Viyana'ya geldiğinde evvela yapılacak çalışmalar hakkında Osmanlı Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa¹⁷ ile görüşmeler yaptı. Bu görüşmelerde Dr. Hikmet Bey Cemiyetin vaziyeti, ihtiyaç duyulan malzemeler, savaş nedeniyle İstanbul'a acilen gönderilmesi gereken sağlık ürünleri gibi hususlar hakkında Hüseyin Hilmi Paşa'yı bilgilendirdi. Genel değerlendirmelerin akabinde Dr. Hikmet Bey'e sefaret binasında bir oda tahsis edildi ve Hilal-i Ahmer Şubesi Aralık (1914) ayının ilk günlerinde çalışmalara başladı. Dr. Hikmet Bey Almancaya vâkıf olduğundan Viyana'daki ilk günlerini onlarca misafire Cemiyetin faaliyetleri hakkında bilgi vererek geçirmiştir¹⁸.

II. Yardım Komitelerinin Kurulması

Viyana'da Hilal-i Ahmer yararına yapılan yardım çalışmalarının en önemli kısmını bu amaçla kurulan yardım komiteleri oluşturuyordu. Bu komiteler, Almanya'da olduğu gibi genellikle Avusturya hanedanına mensup prens, prenses, yönetici veya yönetici eşlerinin himayesi altında kuruluyor ve bu organizasyonlara ülkenin her kesiminden varlıklı üyeler büyük destek oluyordu. Bu komitelerden biri, başkanlığını Prens Eduard Liechtenstein'ın üstlendiği "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti için Avusturya Komitesi (Österreichisches Komitee für den türkischen Roten Halbmond)" idi¹⁹.

Kısaca "Avusturya Komitesi" olarak ifade edeceğimiz bu yardım kuruluşunun resmî olarak faaliyete başlaması, 5 Aralık 1914 tarihinde Viyana merkezinde

¹⁷ Hüseyin Hilmi Paşa (1855-1923)'nın, tahrirat kalemi olarak Midilli'de başlayan memuriyet hayatı oldukça başarılı geçti ve Mutasarrıflık (Mersin, Nablus ve Süleymaniye), Valilik (Adana ve Yemen), Rumeli Genel Müfettişliği, Dâhiliye ve Adliye Nazırlıkları gibi önemli vazifelerden sonra iki defa da Sadarete görev aldı. 28 Ekim 1912 tarihinde başlayan Viyana Sefirliği, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Sefaretlerinin ilgasına kadar sürdü. Mahir Aydın, "Hüseyin Hilmi Paşa", **TDV İslam Ansiklopedisi**, 18. Cilt, İstanbul 1998, s.550-551. H. Hilmi Paşa, Hilal-i Ahmer Cemiyetinin bir süre başkanlığını yaptığından (13 Nisan 1912'den 26 Kasım 1912'ye kadar) kurumun çalışmalarına vâkıfı ve bu yüzden Viyana'da Dr. Hikmet Bey'i her konuda desteklemiştir. Nicolina A.N.M. van Os, **Feminizm, Philanthropy and Patriotism: Female Associational Life in the Ottoman Empire**, CPI Koninklijke Wöhrmann, Zutphen (Holland) 2013, s.404; Çapa, a.g.e., s.14.

¹⁸ "Sammlung für den Roten Halbmond", **Reichspost**, 12 Aralık 1914, Nr. 592, s.8.

¹⁹ Avusturya Komitesine bağış yapmak isteyenler için yerel gazetelerde komiteye ait çalışma bürosunun adresi de (I. Wien, Hohestäfengasse, Nr. 7) verilmişti. "Gründungen eines Oesterreichischen Komitees für den Türkischen Halbmond", **Neues Wiener Tagblatt**, 24 Kasım 1914, Nr. 325, s.12. Macaristan'da yardım toplam için kurulan "Hilal-i Ahmer Komitesi"nin başkanlığını Graf Kont Khuen-Hedervary (Macaristan eski Reis-i Vükelâsi) yapıyordu. **Servet-i Fünun**, 12 Kasım 1915, Nr. 1275, s.10.

yer alan Hotel Bristol'da Avusturya hanedanına mensup prensler ile Osmanlı Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa ve Hilal-i Ahmer Viyana Murahhası Dr. Hikmet Bey başta olmak üzere, sefaret personeli, kamu kuruluşlarının üst düzey yöneticileri ve Viyana'nın sanayi ve ticaretinde söz sahibi olan temsilcilerin katılımı neticesinde komitenin Viyana halkına tanıtılmasıyla mümkün olmuştur²⁰.

Burada yapılan bir değerlendirme toplantısıyla Prens E. Liechtenstein komitenin başkanlığını üstlenirken diplomatik temsilci Otto Brandts başkan yardımcılığına, Angelo Eisner v. Eisenhof saymanlığa ve B. Dirtztay ile H. Ruzicksa ise Hilal-i Ahmer yararına tertip edilecek tüm etkinliklerin danışmanlığına seçildiler. Sefaret Müsteşarı Blacque Bey burada yaptığı konuşmada, planlanan böyle bir organizasyon nedeniyle Türk hükümetinin Avusturya idarecileri ve halkına minnettar olduğunu ifade etti. Alınan karara göre Avusturya'da Hilal-i Ahmer yararına yapılacak tüm etkinlikler bu komite tarafından düzenlenecek, ülkenin herhangi bir mahallinde etkinlik tertip edecek olanlar önce bu komiteden izin alacaktı. Komitenin kamuoyuna takdiminden sonra İmparatoriçenin 50.000 kronluk bağışıyla yardım toplama çalışmaları fiilen başlamış oldu²¹.

Bundan sonra yapılacak tek şey Avusturya halkını Hilal-i Ahmer için toplanacak yardıma teşvik etmek ve bu yönde duyurular yapmaktır. Nitekim komitenin gazetelere verdiği yardım çağrısında, Osmanlı halkının dürüstlüğüne ve verdiği söze sadakatle bağlı kaldığına dikkat çekiliyor; Türk ordusunun ölümüne meydan okurcasına mücadele ettiği ve Osmanlı Devleti'nin hem Avusturya, hem de Almanya için tehlikeli ve güçlü düşmanlarına karşı baş edebilmek amacıyla tüm İslam âlemini kutsal savaşa davet ettiği belirtiliyordu. Üstelik Türk müttefiklerinin bunu, İtilaf Devletleri tarafından kendilerine topraklarının genişletilmesi vaat edilmiş olmasına rağmen yaptıklarından bahisle Avusturya halkının Hilal-i Ahmer'e desteğinin bir antlaşma veya karşılıklı yardımdan daha fazlasını ifade ettiği vurgulanıyordu. Komiteye göre her ikisi de dinî birer sembol olmasına karşın Hilal-i Ahmer ve Kızılhaç bayrakları bu savaşta sadakatin bir göstergesi olarak yan yana görünecekti²².

²⁰ "Der Rote Halbmond. Konstituierung des Österreichischen Komitees", **Neues Wiener Tagblatt**, 8 Aralık 1914, Nr. 339, s.9; "Viyana'da Hilal-i Ahmer Cemiyeti", **Tasvir-i Efkâr**, 25 Teşrinisani 1330/8 Aralık 1914, Nr. 1283, s.2; "Hilal-i Ahmer'in Avusturya Şubesi", **Tasvir-i Efkâr**, 26 Teşrinisani 1330/9 Aralık 1914, Nr. 1284, s.4.

²¹ "Der Rote Halbmond ...", **Neues Wiener Tagblatt**, 8 Aralık 1914, Nr. 339, s.9.

²² "Für den Roten Halbmond", **Neues Wiener Tagblatt**, 8 Aralık 1914, Nr. 339, s.2. Viyana Şubesinin çalışmalarına başlamasından kısa bir süre sonra Avusturya ve Macaristan'dan yaklaşık 212.000 kron bağış toplanmıştı. **Tasvir-i Efkâr**, 10 Aralık 1914, Nr. 1285, s.4.

Yine komitenin başka bir yardım çağrısında, binlerce Türk kahramanının Ruslara ve İngilizlere karşı mücadele verdiği, cephe ve cephe gerisinde büyük hizmetlerde bulunan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Balkan Savaşı felaketinden daha yeni çıktığı ve inanılmaz derecede yardıma ihtiyacı olduğu; Cemiyetin Osmanlı cephesinde büyük etkiye sahip olması nedeniyle yardımlar sayesinde Türk müttefiklerine emsalsiz destek sağlanmış olacağı ifade ediliyordu. Halkın yardım hususuna önem vermesi için de duyurulara “Yardım etmek için acele et! (zu Hilfe eilen!)” söylemi sıklıkla tekrarlanıyordu²³.

Hilal-i Ahmer adına beklenenin de üzerinde yardım toplanması nedeniyle komite yönetimi, üye kayıtlarını yeniden yapılandırmak için 1915 yılı başlarında gazetelere bir ilan verdi. Üye kayıtlarını teşvik etmek amacıyla yapılan yardım çağrısında, silah arkadaşlığının her alanda işbirliğini gerekli kıldığı, Avrupa’daki Kızılhaç teşkilatları tarafından yürütülen çalışmaların aynısının Osmanlı topraklarında Hilal-i Ahmer tarafından yerine getirildiği ve bir insanlık vazifesi olarak Hilal-i Ahmer’e yardım etmenin tam zamanı olduğu belirtilmişti. Netice itibarıyla yapılan değerlendirme toplantısında yeni yönetim belirlendi ve Prens Eduard Liechtenstein tekrar komitenin başkanlığını üstlendi. Otto Brandts ile Selatin Paşa²⁴ başkan yardımcılığına, Angelo Eisner v. Eisenhof kâtipliğe ve S. Landesberger de muhasipliğe seçildi. Ayrıca Prens Eduard Lichtenstein’in teşvikiyle komiteye Avusturya’nın basın, sanayi, ticaret ve akademi çevrelerine mensup tanınmış yaklaşık yetmiş üye seçildi²⁵.

Komitenin Avusturya halkına yaptığı yardım çağrısında, “Dostluğa dostluk, sadakate sadakatle mukabele etmek için tüm gücümüzle dik durmalı ve bu anlayışla Hilal-i Ahmer’e yardım etmeyi her şeyin önünde tutmalıyız” gibi ifadelerle yer vermesi ve saray mensuplarının da bu seferberliği sahiplenmesi sayesinde Avusturya Komitesine bağlı alt yardım toplama birimleri oluşmaya başladı. Bunlardan birisi Avusturya Dışişleri Bakanı’nın eşi Bayan Buriän’in önderliğinde kurulan “Kadınlar Komitesi (Damen-Komitee für den türkischen Halbmond)” idi. Bayan Buriän’in çağrısıyla bakanlık binasında yapılan toplantıya Prenses Rosa Cray ve Prenses Olga Lichtenstein başta olmak üzere

²³ “Aufruf für den Roten Halbmond”, **Fremdenblatt (Morgenblatt)**, 13 Aralık 1914, Nr. 344, s.12.

²⁴ Avusturya Salib-i Ahmer Üserâya Muâvenet Heyeti Reisi. Çapa, **a.g.e.**, s.113.

²⁵ Hilal-i Ahmer Cemiyeti yararına yardım toplayan komiteye hem maddi destek sağlayan, hem de çevrelerindeki insanları yardıma teşvik eden üyeler sayesinde beklenenin de üzerinde nakdi ve aynı yardım elde edilmişti. “Aufruf des Österreichischen Komitees für den türkischen Roten Halbmond”, **Neues Wiener Tagblatt**, 28 Ocak 1915, Nr. 28, s.2.

Türk Sefareti mensuplarının eşleri ve pek çok üst düzey yönetici eşleri katıldı. Toplantıdan çıkan en önemli karar, Hilal-i Ahmer yararına satılacak rozetlerin üretimi ve dağıtımını görevinin Kadınlar Komitesine verilmesiydi²⁶.

Viyana’da Hilal-i Ahmer için yardım toplayan bir diğer organizasyon da Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa’nın himayesi altında kurulan “Hilal-i Ahmer Cemiyeti Viyana Hanımlar Merkezi (Frauenverein vom Ottomanischen Roten Halbmond in Wien)” idi²⁷. Hilal-i Ahmer’in İstanbul’daki Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi’nin bir şubesi olarak faaliyet yürüten bu dernek 25 Kasım 1916 tarihinde kurulmuş ve Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar faaliyette bulunmuştu. Derneğin yönetim kurulu büyük oranda Türk Sefaretinde çalışanların eşlerinden oluşuyordu. Örneğin başkanlığı Hüseyin Hilmi Paşa’nın eşi Fatma Zehra Hanım yürütürken, kendisine Başşehbender/Başkonsolos Hüsnü Bey’in eşi Adile Hanım ile Hilal-i Ahmer Murahhası Dr. Hikmet Bey’in eşi Vildan Hanım yardım ediyordu²⁸.

III. Hilal-i Ahmer’e Yapılan/Toplanan Bağışlar

Avusturya halkını Hilal-i Ahmer için yardıma teşvik eden en önemli adım Avusturya Komitesi’nin henüz kuruluş aşamasında olduğu günlerde Viyana Belediyesinin yaptığı 20 bin kron tutarındaki bağışı. Bu bağış aynı zamanda, Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından Avusturya-Macaristan ve Almanya’da yardım toplayacak özel bir temsilcinin (Dr. Hikmet Bey) Viyana’ya gönderileceği haberlerinin gazetelerde yer aldığı günlere denk gelmişti ve böylesine yüklü bir bağışın özellikle Viyana Belediyesi gibi önemli bir kurum tarafından yapılması İstanbul’daki Cemiyet yönetimini ziyadesiyle memnun etmişti²⁹.

²⁶ “Komiteesitzung des Roten Halbmondes bei Baronin Buriän”, **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 30 Ocak 1915, Nr. 30, s.9. Ayrıca bk. “Der Rote Halbmond, Sitzung des Österreichischen Damenkomitees”, **Neues Wiener Tagblatt**, 1 Şubat 1915, Nr. 32, s.7.

²⁷ **Frauenverein vom Ottomanischen Roten Halbmond in Wien, Bericht des unter dem Allerhöchsten Protektorate Seiner Majestät des Sultan stehenden Frauenvereins vom Ottomanischen Roten Halbmond in Wien, für die Zeit vom 20. November 1916 bis 31. Dezember 1917**, Im Selbstverlag, Wien 1918, s.7.

²⁸ “Frauenverein vom Ottomanischen Roten Halbmond in Wien”, **Neue Freie Presse**, 8 Nisan 1917, Nr. 18904, s. 11. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Viyana Hanımlar Merkezi’nin çalışmaları için bk. Muttalıp Şimşek, “Hilal-i Ahmer Cemiyeti Viyana Hanımlar Merkezi ve Faaliyetleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Kasım 2022, C. XXXVIII, S. 106, s.391-430.

²⁹ “Entsendung einer Sondermission des Rotes Halbmonds nach Österreich-Ungarn und Deutschland”, **Neue Freie Presse (Abendblatt)**, 26 Kasım 1914, Nr. 18053, s.4. Ayrıca bk., **KA**, 154/22.

Bu bağış üzerine Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa Viyana Belediye Başkanı (Bürgermeister) Dr. Richard Weiskirchner'e hitaben şöyle bir mektup yazmıştı:

“Zât-ı âliniz ve Viyana Belediye Meclisinin Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti için yapmış olduğu 20 bin kron tutarındaki bağış nedeniyle onur duyduğum. Bu cömert bağış yaralı Türk askerlerine büyük fayda sağlayacağı gibi, Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında zaten var olan yakın dostluk ilişkilerini daha da pekiştirecektir. Bu yardım aynı zamanda ortak düşmanlara karşı birlikte mücadele etmeyi de ifade etmektedir. Şahsıma teslim edilen bağışı, hükûmetime ve dolayısıyla Hilal-i Ahmer Cemiyetine ulaştıracayım. Bu vesileyle zât-ı âlinize en samimi teşekkürlerimi bir kez daha ifade ediyorum³⁰.”

Aynı şekilde İstanbul Valisi İsmet Bey ve Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Başkanı Dr. Besim Ömer de Viyana Belediye Başkanı R. Weiskirchner'e birer teşekkür mektubu gönderdiler³¹.

Hilal-i Ahmer Cemiyetine bir büyük yardım da 1915 yılı başlarında Avusturya Kızıllaçığı'ndan geldi. Avusturya Komitesine yapılan 25 bin kron tutarındaki bağış üzerine Hüseyin Hilmi Paşa, Prens E. Liechtenstein vasıtasıyla Avusturya Kızıllaçığı'na teşekkürlerini iletmişti³². Bu yardımlar halkın Cemiyete sempatisini artırmıştı ve komitenin yardım çağrısı yapmasıyla birlikte sadece bir haftada yaklaşık 500 bin kron bağış toplanmıştı. Viyana Belediyesi ve Avusturya Kızıllaçığı dışında Hirtenberger Kartuş Fabrikası (10 bin kron), Avusturya Kredi Kurumu (10 bin kron), Länderbank (2 bin kron), Unionbank (3 bin kron) ve Rothschild (3 bin kron) gibi önde gelen bağışçılar Hilal-i Ahmer'e destek verdiler. Yapılan aynı yardımlar arasında bol miktarda ilaç ve

³⁰ “Die Spende für den Roten Halbmond”, **Reichspost**, 4 Aralık 1914, Nr. 578, s.10.

³¹ İstanbul Valisi İsmet Bey mektubunda, “... hem dost, hem de müttefik ordularımızın yeni zaferler kazanmasının yanı sıra güzel başkentimizin asil ve cömert tavrı nedeniyle Viyana'nın büyüklüğü ve refahı için İstanbul halkı ve yönetimi olarak daima içten temennilerimiz sizinle beraber olacaktır” ifadelerine yer vermişti. “Die Spende für den Roten Halbmond”, **Reichspost**, 4 Aralık 1914, Nr. 578, s.10. Ayrıca bk. **Amtsblatt der Stadt-Wien**, 8 Aralık 1914, Nr. 99, s.3289; **Amtsblatt der Stadt-Wien**, 22 Aralık 1914, Nr. 103, s.3340. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumisi, Viyana Belediye Başkanı'nın bu bağışı mukabilinde kendisine bir takdirname verilmesinin uygun olup olmadığını Viyana Sefaretinden sorunca Sefaret tarafından İstanbul'a gönderilen yazıda, Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa'nın Dr. Richard Weiskirchner'e bu bağışından dolayı teşekkür ettiğini ve şimdilik takdirname irsaline gerek olmadığı ifade edilmişti. **KA**, 166/3.

³² “Dankesbundgebung des Ottomanischen Roten Halbmondes an das Oesterreichischer Rote Kreuz”, **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 9 Ocak 1915, Nr. 9, s.7.

sargı malzemesi de vardı. Avusturya'nın farklı bölgelerinde görev yapan birçok doktor komite yönetimine başvurarak Hilal-i Ahmer için gönüllü hizmet edebileceklerini dahi iletmışlerdi. Viyana'dan gelen yardım haberleri karşısında Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisi bu fedakârlığa mukabelede bulunmak istemiş ve savaşta yaralanan Avusturya askerleri için evvela Türk sigarası gönderme kararı almış, bunu daha sonra büyük bir lokum sevkıyatı (eine große Sendung Lecum) takip etmişti. Bu şekilde Cemiyet, Avusturya halkının yaptığı yardımlara imkân dâhilinde mukabelede bulunmak istemiş ve tabir yerindeyse, İstanbul ve Viyana, bu sıkıntılı dönemde “dostluk alışverişinde âdeta birbirleriyle rekabet” içerisine girmişti³³.

Nakdi yardımların düzenli bir şekilde toplanması ve denetim altında tutulmasını sağlamak için komite, Wiener Bankverein ile işbirliği kararı almıştı. Bankanın Avusturya genelinde 72 şubesi vardı ve herhangi bir şubeden Hilal-i Ahmer'e bağış yapılabilecekti. Burada toplanan bütün bağışlar Viyana Murahhaslığına teslim ediliyor; Murahhaslık ise Hilal-i Ahmer yönetimi tarafından kendilerine sipariş edilen malzemeler için bu paranın belirli bir kısmını kendi hesaplarında muhafaza ederken geri kalan kısmını ise yine aynı banka aracılığıyla İstanbul'a gönderiyordu³⁴.

Hilal-i Ahmer Şubesine nakdi yardımın yanında sağlık malzemesi yardımı da yapılıyordu. Avusturya Kızılhaçı ve Avusturya Komitesi aracılığıyla toplanan sağlık malzemeleri Türk Sefaretine iletiliyor ve Hilal-i Ahmer Murahhaslığı da bunları demiryoluyla İstanbul'a ulaştırılıyordu. Örneğin Hilal-i Ahmer Viyana Şubesinin yeni açıldığı günlerde Sankt Markus Apotheke adlı şirket yardım çağrısına bin adet antiseptik özelliği olan tablet (eßigsäure tonerde) bağışıyla olumlu cevap vermiş ve tabletler kısa süre içerisinde Türk Sefaretine ulaştırılmıştı³⁵. Aynı şekilde Avusturya Kızılhaçı tarafından Hilal-i Ahmer yararına toplanan üç vagon dolusu sağlık malzemesini 1915 yılının ortalarında Kızılhaç temsilcileri Dr. Lamberger ve Rudolf Traun'dan teslim alan Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa bunları çok geçmeden İstanbul'a yollamıştı³⁶.

Avusturya halkının Hilal-i Ahmer'e bağışları karşısında İstanbul'daki Merkez-i Umumi, Avusturya gazetelerine bir teşekkür mektubu göndermiş ve

³³ “Sammlung für den Roten Halbmond”, **Reichspost**, 12 Aralık 1914, Nr. 592, s.8.

³⁴ “Aufruf für den Roten Halbmond”, **Fremdenblatt**, 13 Aralık 1914, Nr. 103, s.13.

³⁵ **Fremdenblatt (Morgenblatt)**, 20 Aralık 1914, Nr. 351, s.14.

³⁶ “Das Österreichische Rote Kreuz für den Roten Halbmond. Eine Spende an Sanitätsmaterial”, **Neues Wiener Tagblatt**, 17 Haziran 1915, Nr. 166, s.10.

bu vesileyle Cemiyete yapılan bağışlar için şükranlarını ifade etmişti. Mektupta, Hilal-i Ahmer'in Trablusgarp ve Balkan savaşlarında zorlu bir süreç geçirdiği ve henüz hazırlıklarını tamamlayamadan Birinci Dünya Savaşı'nda çalışmalara başladığı; savaşın başlarından itibaren Cemiyetin Avusturya-Macaristan ve Almanya'dan büyük destek gördüğü, çalışmaların sürdürülebilmesi için de bu desteklerin büyük ehemmiyete sahip olduğu ifade ediliyordu. Mektupta ayrıca Cemiyetin bir günde kimi zaman 12 bin askerin bakımıyla ilgilenmek zorunda kaldığı ve birçok malzemeye ihtiyaç duyduğu bir aşamada Avusturya-Macaristan ve Almanya'dan gelen yardımların Cemiyete büyük destek sağladığından bahisle Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisinin, bu cömert bağışlar nedeniyle Avusturya halkına şükranlarını sunduğu belirtiliyordu³⁷.

Burada Bosna Hersek'te toplanıp Viyana Murahhaslığına teslim edilen yardımlardan da bahsetmek gerekir. Bosna'nın özellikle Müslüman ahalisi Osmanlı Devleti'nin bu zor döneminde yardımda bulunmak ve ihtiyaçları paylaşarak hafifletmek düşüncesiyle yüklü miktarlarda bağışta bulunmuştur. Üstelik bu bağışlar savaş boyunca da devam etmiştir. Bu yardımların toplanmasında önemli rol oynayan Bosna Reisü'l-ulemâsından Hacı Cemaleddin Efendi ilk olarak 20 bin kron tutarındaki nakit parayı Viyana Sefiri H. Hilmi Paşa'ya takdim etmiş³⁸, ikinci defa toplanan 15.049 kron tutarındaki bağışı ise bu sefer Saraybosna Şehbenderliğinin bilgisi dâhilinde Landesbank vasıtasıyla Viyana Murahhaslığına ulaştırılmıştı³⁹. Bunların dışında 1916 yılının sonuna kadar Bosna halkından toplanan 21.400 kron tutarındaki bir diğer bağış da Sefaretin isteğiyle Galiçya'da yaralanan Türk askerlerinin ihtiyaçlarına tahsis edilmişti⁴⁰.

³⁷ “Der Rote Halbmond. Dank des Konstantinopler Zentralkomitees”, **Neues Wiener Tagblatt**, 27 Mayıs 1916, Nr. 146, s.12. Macaristan halkı tarafından yapılan yardımlar için bk. “Macarların Hilal-i Ahmer'e Muâvenetleri”, **İkdam**, 6 Mart 1915, Nr. 6481, s.2

³⁸ “Österreichisches Komitee für den Türkischen Roten Halbmond”, **Neue Freie Presse**, 7 Şubat 1915, Nr. 13125, s.13.

³⁹ **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**, Hariciye Nezareti, Siyasi Kısım Evrakı (HR.SYS), 2171/4, 11 Şubat 1915. 1915 yılının ilk aylarında Cemaleddin Efendi tarafından toplanan 30.000 kron aynı şekilde Viyana Sefaretine teslim edilmişti. **KA**, 314/166, 30 Mart 1915.

⁴⁰ **BOA**, HR.SYS, 2173/4, 5 Teşrinisani 1332/ 18 Kasım 1916. Bosna halkı tarafından Hilal-i Ahmer'e yapılan yardımların 1917 yılında da devam ettiğine dair bk. **BOA**, HR.SYS, 2173/5, Lef.2, 17 Ocak 1917. Aslında Bosna halkı Trablusgarp ve Balkan Savaşları esnasında da Hilal-i Ahmer Cemiyetine yardımını esirgememiş ve aralarında topladıkları nakdi yardımları Saraybosna Şehbenderliğinin bilgisi dâhilinde doğrudan İstanbul'daki Hilal-i Ahmer merkezine ulaştırmışlardı. **KA**, 18/141, 20 Ocak 1912; 18/141.1, 10 Şubat

Hilal-i Ahmer Viyana Şubesi 1914 yılının sonlarından 1915 yılının başlarına kadar, Bosna Müslümanlarının yardımları da dâhil olmak üzere, komitelerin tertip ettiği etkinlikler, satılan ürünler ve halkın bağışlarından yaklaşık 505.000 kron⁴¹, 1916 yılının Ekim ayına kadar ise 3 milyon kronun üzerinde yardım toplamaya muvaffak olmuştu⁴². Bunun üzerine Cemiyet, savaş boyunca Avusturya ve Macaristan'da yürütülen yardım çalışmalarına destek veren başta Hilal-i Ahmer yönetimi⁴³ olmak üzere, Viyana Sefareti mensuplarına⁴⁴, Viyana Murahhası Dr. Hikmet Bey'e⁴⁵, Avusturya'nın önde gelen yönetici, işadamı, akademisyen, mühendis⁴⁶ ve gazetecileri⁴⁷ ile Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi çalışanlarına⁴⁸ teşekkür mahiyetinde altın, gümüş ve bronz madalyalar takdim etmek suretiyle yapılan hizmetleri karşılıksız bırakmamış oldu.

1913. Galiçya Cephesi'nde yaralanan Türk askerlerinin tedavileri ve diğer ihtiyaçların giderilmesiyle ilgili yapılan çalışmalar hakkında bk. Oya Dağlar, "Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S 10, 2006, s.45-51; İbrahim Arıkan, **Osmanlı Ordusunda Bir Nefer**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.124-126. Feyza Kurnaz Şahin, "Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Sıhhi Hizmetleri", **Balkan Tarihi**, Cilt I, Ed. Zafer Gölen, Abidin Temizer, 2016, s.475-494.

⁴¹ Bunun 327.000 kronu Avusturya, 156.000 kronu Macaristan ve 22.000 kronu ise Bosna'dan toplanmıştı. **KA**, 314/86, 25 Ocak 1915.

⁴² **BOA**, HR.SYS, 2173/5, Lef. 5, 23 Ekim 1916. Hilal-i Ahmer kayıtlarına göre Viyana Murahhaslığı, faaliyeti esnasında Almanya'dan 236.790 lira (4.385.000 Mark), Avusturya-Macaristan'dan (Bosna Müslümanlarının yardımları da dâhil) ise 157.500 lira (3.500.000 kron) yardım toplamıştı. **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928**, s.60.

⁴³ Viyana Sefiri ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti Reisi Hüseyin Hilmi Paşa, Hilal-i Ahmer Reis-i Sanisi Dr. Besim Ömer Bey, Hilal-i Ahmer Reis-i Sanisi Dr. Akil Muhtar Bey, Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumi Azaları Dr. Bahaeddin Şakir Bey ve Dr. Mehmed Ali Bey ile Mahmud Muhtar Bey'in eşi Nimet Hanım ve Avusturya, Almanya ve Amerika sefirlerinin eşlerine Hilal-i Ahmer madalyası verilmişti. **BOA**, İrade Taltifat (İ...TAL), 503/59, 25 Ağustos 1331/7 Eylül 1915; **BOA**, Bâb-ı Ali Evrak Odası (BEO), 4586/343896 (1919). Hüseyin Hilmi Paşa'ya verilen Kızılhaç madalyası için bk. **BOA**, İrade Dosya Usulü (İ.DUİT), 3/98 (1919).

⁴⁴ **BOA**, Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV), 242/18 (1916).

⁴⁵ **BOA**, MV, 275/95 (1915); İ.DUİT, 67/2 (1917); İ.DUİT, 73/81 (1918);

⁴⁶ **BOA**, İ.DUİT, 73/68 (1916); İ.DUİT, 73/36; MV, 259/25 (1918); MV, 246/120 (1917); MV, 258/12 (1917); **KA**, 168/46 (1915). Kayzer Franz Josef ve Wilhwm'e takdim edilen altın madalya hakkında bk. "Der Rote Halbmond. Verleihung der goldenen Medaille des Roten Halbmonds an Kaiser Franz Josef und Kaiser Wilhelm", **Neues Wiener Tagblatt**, 26 Nisan 1915, Nr. 115, s.5.

⁴⁷ Wiener Tagblatt Gazetesi Başmuhabiri Zinger, Mecidi nişanla taltif edilmişti. **BOA**, BEO, 4403/330153.

⁴⁸ **BOA**, MV, 257/121.

IV. Hilal-i Ahmer Yararına Tertip Edilen Etkinlikler

Hilal-i Ahmer Viyana Murahhası Dr. Hikmet Bey ile Avusturya Komitesi, Cemiyete daha fazla yardım toplayabilmek için farklı etkinlikler yapma kararı almış ve bunu Hilal-i Ahmer Viyana Şubesinin kurulduğu ilk günlerden itibaren uygulamaya koymuşlardı. Bu etkinliklerden ilki 1915 yılının başında, Hilal-i Ahmer ve Avusturya Kızılhaçı yararına düzenlenen geniş katılımlı bir konserdi. Konserde Avusturya'nın tanınmış sanatçılarından Josef Sulzer, "Sultan Marşı (Sultanshymne)" ile "Vatan (Watan)" adlı eserleri icra ederken Viyana'da müzik eğitmeni olarak çalışan Maximilian Bittner Waldmüller ise ilk defa bu konserde çalınmak üzere bestelediği "Yaşasın Osmanlılar⁴⁹" adlı eseri dinleyicilere takdim etmişti. Ayrıca Alfred Grünfeld ve Alexander Nosalewicz gibi Avusturyalı sanatçıların yanında Tefvik Bey de güftesi Ahmed Saadeddin'e ait olan "Türk Marşı (Türkische Hymne)"nı icra etmek suretiyle konsere destek vermişti⁵⁰. Dışişleri Bakanlığının Bankagaße'de bulunan ek binasında gerçekleştirilen konserde giriş biletlerinden elde edilen gelire birlikte büyük fabrika sahipleri, bankerler ve diğer tanınmış şahısların yaptığı yardımların toplamı 280-300 bin krona ulaşmıştı⁵¹.

Komite halkın bu tür etkinliklere gösterdiği teveccüh karşısında yine aynı günlerde ikinci bir etkinlik daha düzenleme kararı aldı. Viyana'nın tanınmış bir tiyatro salonunda (Luftspieltheater) Hilal-i Ahmer yararına sahnelenecek oyuna (Golden Eva) katılım yine beklendiği gibi yüksek oldu ve giriş biletlerinden elde edilen gelir Sefir H. Hilmi Paşa'ya takdim edildi⁵².

Komitenin Nisan (1915) ayında düzenlediği diğer bir yardım etkinliği ise önkilerden daha kapsamlı oldu. Bu etkinlikte tiyatro gösterisi, sergi (Doğu

⁴⁹ M. Bittner Waldmüller Hilal-i Ahmer Cemiyetine gönderdiği mektupta, "Yaşasın Osmanlılar" adlı marşı Viyana Osmanlı Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa'ya ithaf ettiğini, piyano ile çalınmakta olan bu marşın Avusturya halkı tarafından çok beğenildiğini ve bu marştan gelecek bütün hasılatı Hilal-i Ahmer'e bağışlayacağını belirtmişti. Bu şekilde Hilal-i Ahmer'e faydası dokunduğu için kendisini bahtiyar gördüğünü de ilave etmişti. **KA**, 398/115. Mektubun Almanca metni için bk. **KA**, 398/151, Lef. 1-4 (An das Vereinische Comitee des Roten Halbmondes in Konstantinopel, am 4. Februar/Şubat 1915).

⁵⁰ **KA**, 398/115, Lef. 5. Konsere ait davetiye afişi için bk. Ek-1.

⁵¹ "Komiteesitzung des Roten Halbmondes bei Baronin Buriän", **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 30 Ocak 1915, Nr. 30, s.9; "Das Konzert für den türkischen Roten Halbmond", **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 12 Şubat 1915, Nr. 43, s.9.

⁵² "Der Rote Halbmond. Wohltätigkeitsvorstellung im Luftspieltheater", **Neues Wiener Tagblatt**, 24 Ocak 1915, Nr. 24, s.9.

halıları) ve yine Doğu'ya ait eşyaların yer aldığı geniş koleksiyonu olan bir galeri misafirlerin ziyareti için hazırlanmıştı. Ay ve yıldızın işlendiği halılar ile Binbir Gece Masalları'nı (Harun Reşid'in Köleleri, Şehzad, Alaaddin'in Sihirli Lambası, Ölü Kambur) konu edinen tablolar sergisi misafirler tarafından beğeniyle karşılandı. Josef Sulzer yönetimindeki opera korosu ise başta "Cemile/Djamileh⁵³" olmak üzere Mozart'ın "Türk Marşı"nı (bu akşama özel orijinal haliyle) ve "Alla-turca" adlı eserini icra etmişti⁵⁴.

Avusturya Maliye Bakanlığına ait sarayda 1916 yılının daha ilk günlerinde düzenlenen bir diğer etkinliğin ise ayrı bir önemi vardı. Çanakkale Savaşları'nda düşmana karşı kahramanca mücadele eden Türk askerine ithafen tertip edilen müzikale saray aristokratları, devlet yöneticilerinin üst düzey temsilcileri ile Viyana'nın önde gelen sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri "Türk ordusuna duydukları sempatinin bir göstergesi" olarak iştirak etmişlerdi. Programa Arşidük Leopold Salvator, Avusturya Komitesi Başkanı Prens E. Liechtenstein, Kadınlar Komitesi Başkanı O. Buriän, Başbakan Karl von Stürgkh, Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa, Viyana Belediye Başkanı Richard Weiskirchner, Hilal-i Ahmer Murahhası Dr. Hikmet Bey ve daha pek çok tanınmış isim katılmıştı. Burada H. Hilmi Paşa'ya hitaben bir konuşma yapan Başbakan Karl von Stürgkh⁵⁵, Osmanlı Devleti'yle ittifakın öneminden ve cephelerde mücadele eden askerler için yapılacak yardımın gerekliliğinden bahsetti. Viyana Sefiri H. Hilmi Paşa'nın misafirlere hitaben yaptığı teşekkür konuşmasından sonra ünlü piyanist Prof. Alfred Grünfeld, misafirlere meşhur eserlerden birkaçını

⁵³ Cemile (Fransızca: Djamileh), Georges Bizet tarafından bestelenmiş, libretosu Louis Gallet tarafından Fransızca yazılmış tek perdelik komik-operadır. Cemile, Fransa dışında Stockholm, Roma, Prag, Manchester, Dublin, Berlin ve Viyana'da defalarca sahnelendi. Opera, güzel bir köle/cariye kız olan Cemile ile Halife Harun arasındaki aşkı konu edinmektedir. Susan McClary, **Georges Bizet Carmen**, Cambridge University Press, 1992, s.16.

⁵⁴ "Der Rote Halbmond. Der 'Orientalische Abend' zugunsten des Roten Halbmondes", **Neues Wiener Tagblatt**, 20 Nisan 1915, Nr. 109, s.12; "Orientalischer Abend. Für den Roten Halbmond", **Neue Freie Presse**, 21 Nisan 1915, Nr. 18197, s.13. Bu programa ait davetiye afişi için bk. Ek-3.

⁵⁵ Hilal-i Ahmer yararına düzenlenen bu etkinlikte Başbakan Karl von Stürgkh'ün Türkiye hakkında sarf ettiği samimi ve sitayişkâr ifadeleri Hilal-i Ahmer Merkez-i Umûmiliği ve Sadaret tarafından memnuniyetle karşılanmıştı. Başbakan'ın konuşmasında Orduyu Hümayunu övmesi nedeniyle Osmanlı hükûmetinin başta Avusturya hükûmeti olmak üzere Hilal-i Ahmer'e yardım eden bütün bağışçılara teşekkürlerini ihtiva eden bir Sadaret tezkiresi Viyana Sefaretine gönderilmişti. **BOA**, HR.SYS, 2417/6; 2417/9; 2417/21.

(bunlardan biri de Mozart'ın "Es-Dur" adlı senfonisi) icra etmişti. Program sonunda Hilal-i Ahmer için yaklaşık 10.000 kron bağış toplandı⁵⁶.

Konserler kimi zaman müttelik dört devlete ait Kızılay/Kızılhaç teşkilatlarının ortak menfaati için de tertip ediliyordu. Bu tür organizasyonlara her ülkeden tanınmış sanatçıların katılımı sağlanarak konserin içeriği zenginleştirilmeye çalışılıyordu. 1917 yılının Mart ayında yapılması planlanan konser için Viyana Osmanlı Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumiliğine gönderdiği bir yazıda, Dârulbedâyi erkânı ile istişare edilerek "böyle mühim bir konserte teganni ve terennüm ettirebilecek âsâr-ı kadîme-i musîkîyemizden 4-5 parça eserin seçilmesini" ve Viyana'nın en tanınmış kesiminden katılımın olması beklenen konsere Türk sanatçılarının iştirak etmesini istemişti⁵⁷.

Komitenin Hilal-i Ahmer yararına yaptığı çalışmalardan biri de, farklı büyüklükte rozetlerin imal edilerek satışa çıkarılmasıydı. Biraz evvel belirttiğimiz gibi, rozetlerin dağıtımı ve satışı Kadınlar Komitesinin sorumluluğunda olacaktı. 1915 yılının başlarında Prens E. Liechtenstein'in talimatıyla üzerinde Alman, Avusturya, Macaristan ve Türk armalarından oluşan bir broş ve yine bu dört ülkenin bayraklarından oluşan bir rozetin üretimi ve satışı için çalışmalar başlatılmıştı⁵⁸. Viyana Sefareti de başka bir rozet imal ve satışı için girişimde bulunmuş, yeşil ve kırmızı zemin üzerine ay-yıldız ile yeşil ve beyaz zemin üzerine hilal gelecek şekilde üretilmesi düşünülen rozetleri yirmişer paraya satmayı hedeflemiştir. Viyana Sefiri H. Hilmi Paşa, Hilal-i Ahmer'in müsaade etmesi hâlinde 100.000 adet rozetin (bunun 25.000'i Avusturya'da, 75.000'i ise Osmanlı topraklarında satılacaktı) Viyana'da imaline başlana-

⁵⁶ "Der Musikalische Rout im Finanzministerium. Zugunsten des türkischen Roten Halbmondes", **Neues Wiener Tagblatt**, 3 Ocak 1916, Nr. 3, s.9; "Der Rout im Finanzministerium", **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 4 Ocak 1916, Nr 4, s.7. Bu program nedeniyle Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Başkanı Dr. Besim Ömer, Avusturya Komitesi Başkanı Prens E. Liechtenstein'a bir teşekkür mektubu göndererek Hilal-i Ahmer yararına tertip edilen program/resepsiyon vesilesiyle komiteye ve Viyana halkına şükranlarını iletmişti. Besim Ömer ayrıca, Avusturya Kızılhaç'ının Hilal-i Ahmer'in çalışmalarına verdiği destekten dolayı memnuniyetini de belirtmişti. "Die Wiener Kundebungen für den Roten Halbmond", **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 8 Ocak 1916, Nr. 8, s.7; "Der Glückwunsch des Österreichischen Komitees für den Roten Halbmond", **Neues Wiener Tagblatt**, 16 Ocak 1916, Nr. 16, s.6.

⁵⁷ **KA**, 599/194, 13 Ocak 1917. Aynı şekilde, Hilal-i Ahmer Cemiyeti yararına 1918 yılında tertip edilen bir müsamere için Avusturyalı sanatkarlar İstanbul'a davet edilmişti. **BOA**, Hariciye Nezareti İdare (HR.İD), 83/79, 29 Mayıs 1918.

⁵⁸ **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 30 Ocak 1915, Nr. 30, s.9.

cağını, üretim masraflarının da rozetlerin satışıyla tesviye edileceğini Hilal-i Ahmer'e (İstanbul'a) bildirmişti. H. Hilmi Paşa ayrıca, Avusturya Kızıllaçı yararına satılan ve üzerinde Avusturya İmparatoru ile Veliahdının yer aldığı rozetlere halkın büyük ilgi gösterdiğini, müsaade edilmesi hâlinde, Osmanlı Padişahı ile Avusturya Veliahdının veya Osmanlı Padişahı, Avusturya ve Almanya İmparatorlarının tasvirlerinin yer aldığı rozetlere de Avusturya ve Almanya'da rağbet edileceğini ifade etmişti⁵⁹.

Bunların dışında komite, yine Hilal-i Ahmer'e gelir elde etmek için Osmanlı Devleti ile yapılan ittifakın anısına Heykeltraş Hans Dietrick'ten bir plaket hazırlamasını istemişti. "Cihad plaketi" olarak isimlendirilen rozet sekiz köşeli olacak ve yüzeyinde kutsal sancak yer alacaktı. Bununla savaşın İslam âlemi için kutsal bir anlam ifade ettiği vurgulanacaktı. Rozetin arka planında Ayasofya'nın minare ve kubbesi olacak, ayrıca yüzeyinde Arap ve Latin harfleriyle yazılan "İnşallah" kelimesi yer alacaktı. Bronz ve gümüşten iki farklı boyda (küçük ve büyük) üretilecek rozetlerin satış fiyatı buna göre belirlenecekti. Bronz rozetlerin küçüğü 2 krandan, büyüğü ise 6 krandan; gümüşlerin küçüğü 4 kron, büyüğü de 12 krandan satışa çıkarılacaktı. Komite, rozetlerin satın alınabileceği üç farklı adresi halka duyurmuş ve kısa sürede bu adreslerde rozet satışına başlamıştı⁶⁰.

Cemiyet yararına Avrupa'da imal edilip satışa sunulan başka ürünler de vardı. Harp hatırası olarak üretilen demir yüzüklere Viyana halkı büyük ilgi göstermiş ve yüzükler kısa süre içerisinde satılmıştı. Ayrıca mektuplar için özel olarak çıkarılan pullar, yardım kelimelerini içeren zarif monogramlı mektup kâğıtları, yine üzerinde Hilal-i Ahmer'in alameti bulunan kese, para çantası, cüzdan, dantela ve el işlemesi gibi ürünler satış mağazalarında en fazla talep edilen eşyalar arasında yer alıyordu. Üstelik bazı mağazalardaki eşyaların fiyatı, yaralı askerlere yardım yapılacağı bilgisi verilerek müşterinin rızası dâhilinde birkaç kat fazlasına bile satılabiliyordu⁶¹.

⁵⁹ KA, 273/10, 21 Kasım 1914; BOA, Mâbeyn-i Hümayun İradeleri (MB.İ.), 183/41, 24 Zilkade 1333/3 Ekim 1915. Tasvir-i Hümayun'un Avusturya dâhilinde satışına müsaade edildiğine dair bk. BOA, MV, 199/80, 14 Teşrinievvel 1331/27 Ekim 1915. Hilal-i Ahmer yararına satışa çıkarılan bir portre örneği için bk. Ek-2. <http://data.onb.ac.at/rec/baa20346731>, Erişim Tarihi: 25.04.2023.

⁶⁰ "Der Rote Halbmond Erinnerungsplakette für den Roten Halbmond", **Neues Wiener Tagblatt**, 20 Mart 1915, Nr. 79, s.10. Rozetlerin görüntüsü için bk. Ek-4.

⁶¹ KA, 19/172, 2 Teşrinisani 1330/15 Kasım 1914.

Cemiyetin gelirlerini artırmak için girişilen bir diğer teşebbüs de Avusturya’da sigara kâğıdı üretimi ve satışıydı. Hilal-i Ahmer Viyana Şubesi, bunun için Avusturya’nın önde gelen sigara kâğıdı üreticilerinden “Jac Schnabl & Co.” adlı şirketle bir mukavele dahi imzalamıştı. Buna göre şirket Viyana’da üretip Avusturya ve Macaristan’da satışa sunacağı sigara kâğıtları ve sigara ağızlıklarına Hilal-i Ahmer’in alametini basacak, bunun mukabilinde Cemiyete 2.000 kron bağışta bulunacaktı. Aslında bu hususla ilgili teklif Avusturyalı şirketten gelmişti ve Viyana Sefareti, Hariciye Nezareti aracılığıyla Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumisinden aldığı izin sayesinde Cemiyetin hem gelir elde etmesini, hem de binlerce kron ödeyerek yaptıracağı reklam için tasarrufta bulunmasını sağlamıştı⁶².

Birinci Dünya Savaşı başladığında Avusturya Kızılhaçı ülkedeki diğer bazı derneklerle birlikte topyekûn bir yardım seferberliği başlatmıştı. Bu dönemde Hilal-i Ahmer’in Viyana’da bir murahhaslık açma teşebbüsü ortaya çıkınca Cemiyete her alanda destek olmaya çalışmış ve ülkedeki gazeteleri de bu seferberliğe ortak olmaya teşvik etmişti. Nitekim Neues Wiener Tagblatt adlı ulusal gazete, Avusturya Komitesi aracılığıyla Hilal-i Ahmer’e bağış yapanlar için bir köşe ayırmış ve haftanın belirli günleri bu köşede bağışçının ismini ve ne kadar bağış yaptığını Avusturya kamuoyuna duyurarak muazzam miktarlarda bağış toplanmasına katkı sağlamıştı⁶³. Gazetenin bu uygulaması neticesinde Cemiyete yaklaşık 500 bin kron (1 kron, 5 kuruştur) nakdi bağış toplanmıştı⁶⁴. Aynı şekilde Viyana’da sadece pazartesi günleri çıkan “Der Morgen” adlı gazete de Hilal-i Ahmer için okuyucularına yardım çağrısında bulunmuş ve bu şekilde kendilerine ulaşan yardımları Viyana Sefaretine iletmışti⁶⁵. Avusturya’nın bir diğer ulusal gazetesi olan “Österreichische Volks-Zeitung” ise sayfalarında Cemiyet yararına tertip edilen etkinliklere yer vermek suretiyle destek olmaya çalışmıştı⁶⁶.

⁶² KA, 154/35, 6 Şubat 1915.

⁶³ “Der Rote Halbmond”, **Neues Wiener Tagblatt**, 2 Şubat 1915, Nr. 33, s.15. “Vom Türkischen Roten Halbmond”, **Fremdenblatt**, 20 Aralık 1914, Nr. 351, s.14. Viyana’daki kamu çalışanları tarafından Hilal-i Ahmer’e yapılan bağış için bk. **Fremdenblatt (Morgen Ausgabe)**, 9 Ocak 1915, Nr. 9, s.9. Viyana Hilal-i Ahmer Şubesi’ne yapılan yüksek miktardaki bağışlar da kimi zaman İstanbul’daki gazetelerde yer alıyordu. **Tasvir-i Efkâr**, 11 Aralık 1914, Nr. 1286, s.4.

⁶⁴ KA, 19/172.

⁶⁵ KA, 154/18, 16 Kasım 1914.

⁶⁶ Örneğin gazetenin 3 Aralık 1914 tarihli nüshasındaki “Im Beichen des Roten Halbmondes. Wohltätigkeitsvorstellung im Carltheater (Hilal-i Ahmer’in Yanında. Carltheater’da

Cemiyete yardım toplamak için girişilen bir başka teşebbüs de Batılı Kızılhaç teşkilatlarının sıkça kullandığı bir yöntem olan edebî, bilimsel ve siyasi makale veya risalelerin basılıp satılması idi. Alman ve Avusturya Kızılhaçı bu sayede binlerce mark/kron gelir elde etmeyi başarmıştı. Avusturya'nın tanınmış yazarlarından Karl Junker, Viyana Sefaretine müracaat ederek Osmanlı topraklarında “âsâr-ı edviye ile fennî, ilmî ve siyasî makalâtı hâvi” yazıların kendilerine ulaştırılması hâlinde Viyana'da basılarak Avusturya ve Macaristan'da satışa çıkarılacağını ve elde edilecek gelirin Cemiyet yararına kullanılmak üzere İstanbul'a gönderileceğini belirtmişti⁶⁷.

Viyana Murahhaslığına yapılan yardım başvurularından biri de Viyana'da yaşayan bazı doktor ve hemşirelerin Hilal-i Ahmer'in Osmanlı topraklarındaki sağlık birimlerinde hizmet etmek için gönüllü olduklarını belirtmeleriydi. Balkan Savaşları esnasında Avusturya Kızılhaçı'na mensup doktor, hemşire ve eczacı gibi sağlık personeli, Hilal-i Ahmer veya diğer askerî hastanelerde Türk sağlık personeline yardım etmek için Viyana Sefaretine başvurmuştu⁶⁸. Aynı şekilde Birinci Dünya Savaşı esnasında da bu tür başvurular olmuştu. Örneğin Martha Sturm adında bir hemşire Viyana Sefaretine başvurarak Avusturya'daki epidemik hastanelerinde aylarca görev yaptığını, kolera, dizanteri ve tifüs gibi hastalıkların tedavisinde tecrübe kazandığını ve Hilal-i Ahmer'in izin vermesi hâlinde bu tecrübelerini Türk topraklarında bulunan bir epidemik hastanesinde kullanmak istediğini ifade etmişti⁶⁹.

Hayırseverlik Tanıtımı)” başlıklı haberinde, Cemiyet yararına tertip edilen opera sayesinde elde edilecek gelirin yaralı askerler için kullanılacağı bilgisine yer verilmişti. **KA**, 191/53, Lef.2.

⁶⁷ **KA**, 553/1, 16 Mart 1915. Benzer bir girişim de Almanya'da görülmüştü. Örneğin Balkan ve Şark Alman Heyet-i İktisadiyesi Baş Kâtibi Dr. Alexander Müller Hariciye Nezaretine gönderdiği tahriratta, kendisiyle birlikte Dr. Ervin Haedcke'nin kaleme aldıkları “Almanya ve Harb” isimli kitabın satışından elde edilecek gelirin tamamını Alman-Osmanlı dostluğunun bir göstergesi olarak Hilal-i Ahmer'e bağışlamak istediklerini beyan etmişti. **BOA**, HR.SYS, 2171/4, 7 Şubat 1915.

⁶⁸ **KA**, 146/5, 7 Kasım 1912.

⁶⁹ Martha Sturm, ilk mektubunu 3 Ocak 1915 tarihinde Besim Ömer Paşa'ya hitaben yazmış ve cerrahi alanda uzman hemşirelerle birlikte Hilal-i Ahmer için çalışma arzularını ifade etmişti. **KA**, 590/125. Martha Sturm'un ikinci mektubu (An den Türkischen Halbmond) ile yine benzer talepte bulunan hastabakıcı F. Döllünger'e ait Almanca mektup örnekleri için bk. **KA**, 590/136, 3 Nisan 1916. Avusturya Sıhhiye Heyetinin gelişiyile ilgili detaylı bilgi için bk. **BOA**, Hariciye Nezareti Paris Sefareti (HR.SFR.4.), 642/79, 18 Ağustos 1915.

V. Hilal-i Ahmer Viyana Şubesinin Sağlık, Giyim ve Gıda Malzemeleri Tedariki

Dr. Hikmet Bey'in Viyana'ya murahhas olarak gönderilme amaçlarından biri ve belki de en önemlisi, cephelerde yaralanan askerlerimizin tedavilerinde kullanılacak olan ve temininde zorluk çekilen sağlık malzemelerinin Avrupa'dan satın alınarak İstanbul'a gönderilmesiydi⁷⁰. Aslında Cemiyete Avusturya ve Alman Kızılhaçları ile yardım komiteleri vasıtasıyla sağlık malzemesi bağı-şı⁷¹ yapılıyordu. Ancak bunların miktarı ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildi. Bu yüzden Dr. Hikmet Bey, İstanbul'dan gelen talepleri karşılamak amacıyla Avrupa'da toplanan yardımların bir kısmını bu tür harcamalar için ayırmıştır.

Hilal-i Ahmer'in Dr. Hikmet Bey'den talep ettiği sağlık malzemelerinin büyük bir kısmını cerrahi müdahale esnasında kullanılan kimyasal maddeler oluşturuyordu. Viyana'dan İstanbul'a sevk edilen sandıklara ait kurye irsallerine bakıldığında en fazla satın alınan kimyasal maddenin "kloroform" olduğu görülmektedir. Anestezik etkisi nedeniyle cephelerin sıhhiye birimleri için önemli bir ihtiyaç maddesi olan kloroform (günümüzde farklı alanlarda da kullanılmaktadır) hemen her sevkiyatta gönderilen sağlık malzemesi arasında yer alıyordu⁷². Yine antiseptik özelliği nedeniyle "iyodoform" ve anestezi sırasında solunum yollarının ifrazatlarını azaltmak ya da önlemek için kullanılan "atropin" ile cilt altındaki irin ve bezeleri cerrahi operasyona gerek kalmaksızın çıkarmak için kullanılan "iktamol" da Murahhaslık tarafından satın alınarak gönderilen ilaçlardan birkaçıydı⁷³.

Viyana'dan gönderilip Hilal-i Ahmer Ambar Memurları tarafından teslim alınan diğer tıbbi malzemeler arasında akciğer hastalıklarının tedavisinde kullanılmak üzere 50 şişe "diprofilin", ağrı kesici ve ateş düşürücü olarak 200 şişe "aspirin", 25 kg saf alkol, dezenfeksiyon amacıyla 200 kg "asitfenik (fenol)", cilt tedavilerinde kullanılmak üzere 100 kg "gliserin (glycerin)" yer alıyor-

⁷⁰ Çapa, a.g.e., s. 61; **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928**, s.37.

⁷¹ "Vom Türkischen Roten Halbmond", **Fremdenblatt (Morgenblatt)**, 20 Aralık 1914, Nr. 351, s.14.

⁷² **KA**, 175/14, 10 Eylül 1915.

⁷³ **KA**, 175/19, 19 Ağustos 1915. Aynı şekilde yüksek tansiyon veya kalple ilgili ağrıların tedavisi amacıyla her biri 50 gr. 80 şişe Lodipin (Jodipine) de bir sandık içerisinde gönderilmişti. **KA**, 179/21, Lef. 3.

du⁷⁴. Dizanteri hastaları için kullanılacak olan ve Sıhhiye-i Askeriye'nin talebi doğrultusunda temin edilen 2 sandık “dizanteri serumu⁷⁵” ile sıtma hastalığının tedavisinde önemli bir yere sahip olan “kinin” ise (300 kg) Berlin (Georg Simon Şirketi)'den satın alınarak Balkan treniyle İstanbul'a gönderilmiş⁷⁶.

Savaş yıllarında gerek cephe hattında, gerekse cephe gerisinde salgın hastalıklar görülmüş ve bu hastalıklarla mücadelede sıhhiye teşkilatı büyük oranda başarılı çalışmalar yürütmüştü. Ancak salgınla mücadele esnasında donanım eksikliğine bağlı olarak kimi zaman zorluklar da yaşanmıştı. Cemiyet bu eksikliği dikkate alarak Viyana Murahhaslığından bakteriyoloji laboratuvarı için gerekli malzemelerin yanında çamaşır makinesi ve dezenfekte aleti gibi ihtiyaçların temin edilmesini istemiş, kısa sürede temin edilen bu malzemeler faturalarıyla birlikte Hilal-i Ahmer ambarlarına yollanmış⁷⁷.

Bunların yanında yaralı askerlerin tedavi ve bakımı esnasında kullanılacak olan sonda (239 adet)⁷⁸, drenaj⁷⁹, neşter (125 adet), ameliyat makası (51 adet), anatomik cımbız (81 adet), düğme keski/Knopfmeisel (81 adet), kelepçeli cerrahi makas (151 adet), kanca cımbız (81 adet) ile birer tane düz cerrahi makas, kemik kelepçesi (13 cm), pansuman makası⁸⁰ ve kasık bağı (600 adet⁸¹) gibi malzemeler de yine Viyana Murahhaslığı tarafından satın alınarak İstanbul'a sevk edilmişti. Viyana'da bulunan “Rauseher & Co.” adlı bir şirket ise Osmanlı cephelerindeki yaralı askerlerin tedavisinde kullanılmak üzere büyük miktarda pansuman malzemesini Hilal-i Ahmer'e bağışlamış⁸².

19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren silah teknolojisinde meydana gelen gelişmelerin etkisiyle mermi ve şarapnel parçaları askerlerin vücudunda ağır

⁷⁴ KA, 203/28, Lef. 1-2, 24 Temmuz 1917.

⁷⁵ KA, 204/92, 13 Ekim 1917.

⁷⁶ KA, 203/25, Lef. 4, 15 Haziran 1917. Bunların dışında farklı amaçlar için kullanılan sülfat (45 kg), klorhidrat şurubu (300 kg) ve parafin (400 sandık) gibi maddeler de aynı şekilde Avrupa'dan temin edilerek demiryoluyla İstanbul'a sevk edilmişti. KA, 203/6; 203/2; 203/25. Ayrıca bk. KA, 645/77.

⁷⁷ KA, 204/40, 5 Teşrinievvel 1331/18 Ekim 1915.

⁷⁸ KA, 203/24, 16 Temmuz 1916.

⁷⁹ KA, 299/63.

⁸⁰ Bu malzemeler Viyana'da genel temsilciliği bulunan Leitz Wetzler Şirketi'nden satın alınmış ve bunun karşılığında şirkete 1630 kron ödeme yapılmıştır. KA, 175/3, 25 Temmuz 1917. Ayrıca bk. KA, 203/31.

⁸¹ KA, 137/7.

⁸² KA, 398/132, 15 Şubat 1915.

tahribata sebep oluyordu ve sağlık birimlerine ağır vaziyette gelen yaralı askerlere ilk müdahale büyük bir öneme sahipti. Bu şekilde gelen askerler genellikle röntgen cihazının bulunduğu hastanelere (Haydarpaşa, Gülhane ve Gümüşsuyu) sevk ediliyordu. Çanakkale Savaşları'nın yoğunlaştığı dönemde sağlık birimlerinde röntgen cihazına daha fazla ihtiyaç duyulduğu için Hilal-i Ahmer, Viyana'dan seyyar röntgen cihazları da sipariş etmişti. Dr. Hikmet Bey Alman şirketlerinden satın aldığı röntgen cihazlarını diğer sağlık malzemeleriyle birlikte İstanbul'a gönderdi⁸³. Sahra Sıhhiye hizmetlerinde kullanılmak üzere hastane çadırları, ameliyatlar için gerekli olan cerrahi aletler, cepheye malzeme taşımak veya hastanelere yaralı asker nakletmek için kamyon ve yaz aylarının sıcak günlerinde kullanılmak üzere el vantilatörleri siparişi de Dr. Hikmet Bey'e bildirilmişti⁸⁴.

Cemiyet, sağlık malzemeleri dışında ülke içerisinde temin etmekte zorlandığı kumaş ve giyim eşyalarını da Avrupa'dan sipariş ediyordu. Aslında, Avusturya ve Alman Kızılhaç teşkilatlarının çağrısıyla Hilal-i Ahmer'e sağlık malzemelerinin yanında askerler için giyecek yardımı da yapıyordu. İhtiyaçların bir kısmı bu şekilde karşılanıyordu. Örneğin Viyana'da Osmanlı ordusuna hediye toplamak için kurulan bir organizasyon (Lebensabgabesammlung für die Kaiserlich Ottomanischen Armeen) 1916 yılının başlarında triko, gömlek, don ve çoraptan oluşan 7 sandık dolusu (yaklaşık bin parçadan oluşuyordu) giysiyi İstanbul'a gönderilmek üzere "Schenker & Co. Şirketi"ne teslim etmişti. Gönderilen hediyeler arasında 5 sandık dolusu da gıda malzemesi bulunuyordu. Bütün bu hediyelerin değeri yaklaşık 15 bin krona ulaşmıştı⁸⁵. İhtiyaç duyulan giysi ve diğer malzemelerin bir kısmı ise Dr. Hikmet Bey tarafından çeşitli şirketlerden satın alınıyordu. Örneğin sağlık birimlerinde kullanılmak üzere 800 adet terlik⁸⁶ ve yine yaralı askerlerin tedavilerinde kullanılacak olan Amerikan bezi gibi kumaşlar Murahhaslık tarafından temin edilip demiryoluyla İstanbul'a gönderiliyordu⁸⁷.

⁸³ KA, 204/40.

⁸⁴ KA, 204/40; 887/1, 18 Ekim 1915; 645/23, 10 Nisan 1918. Bunların dışında aydınlatma için kilolarca mum siparişi de Viyana Murahhaslığı tarafından satın alınarak sandıklar içerisinde DB Schenker & Co. Şirketi vasıtasıyla İstanbul'a yollanmıştır. KA, 203/5; 203/6; 578/68. El vantilatörü siparişi için bk. KA, 38/31.

⁸⁵ KA, 398/171, 4 Mart 1916.

⁸⁶ KA, 186/40.

⁸⁷ BOA, HR.SYS, 2174/3.

Savaş yıllarında temininde sıkıntı çekilen gıda ürünlerinin de Avrupa'dan sipariş edildiğini görüyoruz. Bunların başında şeker⁸⁸ ve pirinç gibi ürünler gelmekteydi. Bilindiği gibi Cemiyet, savaş yıllarında İstanbul başta olmak üzere pek çok bölgede yoksul halka ücretsiz yemek dağıtmak için çalışmalar yürütüyordu. Savaş nedeniyle tarımsal üretim azaldığı için gıda fiyatlarında büyük artışlar olmuş, özellikle büyük yerleşim yerlerinde ikamet eden fakir kesim bundan ziyadesiyle etkilenmişti. Cephelelerde neredeyse 12 bin askere hizmet vermeye çalışan Cemiyet, cephe gerisindeki halkı da ayakta tutmak adına birçok noktada aşhane kurmuştu⁸⁹. Bu yüzden sağlık malzemesinde olduğu gibi bazı gıda ürünlerinin temini de büyük öneme sahipti.

Hilal-i Ahmer'in bu tür çalışmalarını Batılı Kızılhaç teşkilatları yakından takip ediyor ve Cemiyetin sosyal refah (Sozialer Fürsorge) anlayışı içerisinde insanları doyurma gayretini takdirle karşılıyorlardı. Alman ve Avusturya Kızılhaçları da savaş şartlarında olumsuz etkilenen halka destek olmak amacıyla kendi ülkelerindeki büyük şehirlerde yemek dağıtımını yapıyordu⁹⁰. Bu teşkilatlar, Hilal-i Ahmer'in yemek dağıtımıyla ilgili İstanbul'da yürüttüğü çalışmaları gazetelere taşıyarak halkı Cemiyete daha fazla yardım yapmaya teşvik ediyordu. Örneğin, *Neue Freie Presse*'nin haberine göre Avusturya Kızılhaçı, Hilal-i Ahmer'in sadece İstanbul'da kimi zaman 20 bine ulaşan insana öğle yemeği dağıtımını yaptığını ve Cemiyetin çalışmalarında görülen düzen ve disiplinin övgüye değer olduğunu; Hilal-i Ahmer'in, Kızılhaç/Kızılây toplulukları içerisinde maddi güç ve üye sayısı bakımından zayıf olmasına karşın Birinci Dünya Savaşı'nın zorluklarıyla baş etmede mükemmel denebilecek bir gayret sergilediğini ve bu gayretin de müttefiklere gurur ve sevinç, düşmanlara ise şaşkınlık yaşattığını belirtmişti⁹¹.

⁸⁸ KA, 168/174, 14 Temmuz 1918.

⁸⁹ **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928**, s.166.

⁹⁰ "Gemeinschaftsküchen", *Der Morgen*, 4 Aralık 1916, Nr. 49, s.11; "Bisher 33 Wiener Kriegsküchen", *Reichspost*, 23 Şubat 1917, Nr. 89, s.2; "Etwas von den Wiener Kriegsküchen", *Pester Lloyd*, 26 Nisan 1917, Nr. 109, s.8.

⁹¹ "Die Volksküchen des Roten Halbmondes", *Neue Freie Presse*, 5 Nisan 1917, Nr. 18901, s.4.

SONUÇ

Savaşın yıkıcı etkisine karşın uluslararası Kızılây/Kızılhaç teşkilatlarının bu zor süreçte yaptıkları işbirliğinin bir örneğini de Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti ile Avusturya Kızılhaçı arasında görmekteyiz. Trablusgarp ve Balkan savaşlarında Kızılhaç teşkilatları tarafından Osmanlı cephelerine ulaştırılan aynı ve nakdî yardıma güvenen Osmanlı Hilal-i Ahmer'i Birinci Dünya Savaşı'nın ağır yükünü hafifletmek için özellikle Almanya ve Avusturya topraklarında yardım çalışması yürütme kararı almıştı. Osmanlı Devleti'nin Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yanında savaşa girmesiyle birlikte Cemiyet, Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa'nın da etkisiyle Dr. Hükmet Bey'i murahhas sıfatıyla Avusturya, Almanya, Macaristan ve Bosna'da toplanacak yardımlara nezaret etmesi için Viyana'ya göndermiştir. Hilal-i Ahmer Viyana Murahhaslığı, 1914 yılının sonlarından 1918 yılı ortalarına kadar yardım çalışması yürütmüş ve yaklaşık 3,5 milyon kron tutarında aynı ve nakdî yardım toplamaya muvaffak olmuştu. Aslında bu, Cemiyetin beklentisinin de üzerinde bir başarıydı ve bu başarıda, bir dönem Hilal-i Ahmer'in başkanlığını da yürüten Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa ile Cemiyetin faklı birimlerinde uzun yıllar görev alan Dr. Hikmet Bey'in birlikte çalışmasının büyük katkısı olmuştur.

Avusturya'da teşkil edilen yardım komitelerine yönetici kesim tarafından sahip çıkılması sayesinde (benzer durum Almanya'da da vardı), Cemiyete karşı halkın güveni ve yardımı oldukça hızlı bir şekilde gelişmiş ve Hilal-i Ahmer ihtiyaç duyduğu nakdî desteği büyük oranda buradan karşıladığı gibi, temin etmekte zorlandığı pek çok sağlık malzemesini de Avrupa'dan sipariş edebilmişti. Cemiyet, Kızılhaç teşkilatlarının da yardımıyla, etkinliklerin (konser, tiyatro, rozet vs. satışı gibi) nasıl tertip edildiğini, halkın bu etkinliklere katılımının nasıl sağlandığını ve ülkedeki bütün kurum ve kuruluşları bu yardım seferberliğine dâhil etmenin usullerini Viyana, Köln, Stuttgart, Berlin ve Budapeşte gibi şehirlerde yürütülen çalışmalar esnasında tecrübe etmişti. Bu tecrübelerden belki de en önemlisi, ülkedeki gazeteler aracılığıyla halkın doğrudan bilgilendirilmesi ve her türlü yardım kampanyasının hızlı bir şekilde kamuoyuna duyurulması sayesinde çalışmaların hız kazanmasıydı. Avrupa'da Kızılhaç teşkilatları, yerel ve ulusal yayın yapan gazetelerin imkânlarını gayet iyi kullanabiliyordu. İstanbul ve Viyana gazetelerindeki yardım çalışmalarına dair duyurular kıyaslandığında bu fark bariz olarak görülmektedir.

Savaş yıllarında Cemiyetin gerek cephe hattında, gerekse cephe gerisinde ortaya koyduğu hizmetle ilgili bilgilerin Avusturya gazetelerinde yer alması, buradaki halkın Hilal-i Ahmer'e teveccühünü artırdığı gibi yardım kampanyalarına desteğini de büyük oranda etkilemişti. Bağış yapanlara dair ulusal gazetelerdeki bilgilere veya komitelerin tuttukları gelir kayıtlarına bakıldığında Avusturya'da her kesimden insanın Cemiyete yardım ettiği görülmektedir. Bu durum, Hilal-i Ahmer'in Viyana'da bir şube teşkili yönünde aldığı kararın isabetli ve yerinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca Murahhaslık vasıtasıyla satın alınması düşünülen malzemelerin de büyük oranda temin edildiği dikkate alındığında Cemiyetin başarılı bir çalışma yürüttüğü söylenebilir.

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 93 Harbi (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı), Osmanlı-Yunan Savaşı (1897), Trablusgarp Savaşı (1911-12) ve Balkan Savaşları'nda (1912-13) hem cephede, hem de cephe gerisinde büyük hizmetler ifa etmişti. Birinci Dünya Savaşı ise Cemiyet için daha da önemli bir imtihan olmuştur. Devletin ve halkın zorlu bir süreçten geçtiği savaş yıllarında, elinde bir şeyler olanın hiç olmayanla paylaşması gerektiği anlayışını işleme-ye çalışan Cemiyet için müttefik ülkelerden gelen her türlü yardımın büyük önemi vardı ve Cemiyet bu sayede cephede askerlerimizi, cephe gerisinde ise milletimizi ayakta tutmaya çalışmıştır.

İntihal Taraması
Plagiarism Detection

Bu makale intihal taramasından geçirildi. (<https://intihal.net/>) | *This paper was checked for plagiarism. (<https://intihal.net/>)*

Etik Beyan
Ethical Statement

Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. | *There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.*

Açık Erişim Lisansı
Open Access License

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. | *This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License*

KAYNAKÇA

Akgün, Seçil K., Murat Uluğtekin, **Yeni Belgelerin Işığında Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a**, Cilt I, Ankara 2020.

Altıntaş, Ahmet, “Birinci Dünya Savaşı'nda Hilâl-i Ahmer'in Macaristan'daki Faaliyetleri”, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S 16, 2016, s.1-16.

Amtsblatt der Stadt-Wien, 8 Aralık 1914, Nr. 99; 22 Aralık 1914, Nr. 103.

Archives de la Ville et de l'Eurométropole de Strasbourg (AVES)/Strasbourg Belediye Arşivi, 502 FI 403.

Arıkan, İbrahim, **Osmanlı Ordusunda Bir Nefer**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Aydın, Mahir, “Hüseyin Hilmi Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 18. Cilt, İstanbul 1998, s.550-551.

Beiträge zur Kriegsheilkunde, Aus den Hilfsunternehmung der Deutschen Vereine vom Roten Kreuz Während des Italienisch-Türkischen Feldzuges 1912 und des Balkankriegs 1912-13, Hrsg: Central-Komitee der Deutschen Vereine vom Roten Kreuz, Springer Verlag, Berlin 1914.

Berghahn, Volker, **Der Erste Weltkrieg**, Verlag C.H. Beck, München 2003.

Bihl, Wolfdieter, **Der Erste Weltkrieg 1914-1918**, Chronik-Daten-Fakten, Böhlau Verlag, Wien 2010.

Bundesarchiv (BArch)/Alman Federal Arşivi, Gouvernements, Festungen und Kommandanturen der Preußischen Armee, PH 23/104, 1915-1916.

Çapa, Mesut, **Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)**, Türk Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 2010.

Çolak, Mustafa, “Çanakkale Savaşı'nda Yalnız Bırakılan Bir Müttefik: Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na Yardım Çabaları”, **Türkler**, 13. Cilt, Ed. H. Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.377-383.

Dağlar, Oya, “Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S 10, 2006, s.45-76.

Der Morgen, 4 Aralık 1916, Nr. 49.

Frauenverein vom Ottomanischen Roten Halbmond in Wien, Bericht des unter dem Allerhöchsten Protektorate Seiner Majestät des Sultan stehenden Frauenvereins vom Ottomanischen Roten Halbmond in Wien, für die Zeit vom 20. November 1916 bis 31. Dezember 1917, Im Selbstverlag, Wien 1918.

Fremdenblatt (Morgen Ausgabe), 4 Ocak 1916, Nr. 4; 8 Ocak 1916, Nr. 8; 9 Ocak 1915, Nr. 9; 30 Ocak 1915, Nr. 30; 12 Şubat 1915, Nr. 43.

Fremdenblatt (Morgenblatt), 13 Aralık 1914, Nr. 344; 20 Aralık 1914, Nr. 351.

Fremdenblatt, 13 Aralık 1914, Nr. 103.

<http://data.onb.ac.at/rec/baa20346731>, Erişim Tarihi: 25.04.2023.

<https://blogneu.rotekreuz.at/sociologist/2009/11/27/die-geschichte-des-roten-kreuzes-in-niederosterreich/>, Erişim Tarihi: 25.04.2023.

<https://www.acsearch.info/search.html?id=2515542>, Erişim Tarihi: 25.04.2023.

İkdam, 6 Mart 1915, Nr. 6481.

Kızılay Arşivi (KA): 18/141; 19/172; 38/31; 40/6; 137/7; 146/5; 154/18; 166/3; 168/46; 168/174; 175/3; 175/14; 175/19; 179/21; 186/40; 203/2; 203/5; 203/6; 203/24; 203/25; 203/28; 203/31; 204/40; 204/92; 220/260; 273/10; 299/63; 314/86; 314/166; 398/115; 398/151; 398/132; 398/171; 553/1; 578/68; 590/125; 590/136; 599/194; 645/23; 645/77; 887/1.

Kızılay Arşivi Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı, Haz. Recep Karacakaya vd., Türk Kızılayı Yay., İstanbul 2018.

McClary, Susan, **Georges Bizet Carmen**, Cambridge University Press, Cambridge 1992.

Namal, Yücel, "According to the Turkish Archive Resources: Helps of Hungarians to the Ottoman Red Crescent Association During the First World War", **Közép-Európai Közlemények**, C 7, S 1, 2014, s.126-135.

Neue Freie Presse (Abendblatt), 26 Kasım 1914, Nr. 18053.

Neue Freie Presse, 7 Şubat 1915, Nr. 13125; 21 Nisan 1915, Nr. 18197; 5 Nisan 1917, Nr. 18901; 8 Nisan 1917, Nr. 18904.

Neues Wiener Tagblatt, 24 Kasım 1914, Nr. 325; 8 Aralık 1914, Nr. 339; 24 Ocak 1915, Nr. 24; 28 Ocak 1915, Nr. 28; 1 Şubat 1915, Nr. 32; 2 Şubat

1915, Nr. 33; 20 Mart 1915, Nr. 79; 20 Nisan 1915, Nr. 109; 26 Nisan 1915, Nr. 115; 17 Haziran 1915, Nr. 166; 3 Ocak 1916, Nr. 3; 16 Ocak 1916, Nr. 16; 27 Mayıs 1916, Nr. 146.

Orkun, Aktuna, **Das Osmanische Reich und der Erste Weltkrieg**, Grin Verlag, Norderstedt (Germany) 2009.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928, Yay. Haz. Murat Uluğtekin, M. Gül Uluğtekin, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara 2013.

Pester Lloyd, 26 Nisan 1917, Nr. 109.

Reichspost, 4 Aralık 1914, Nr. 578; 12 Aralık 1914, Nr. 592; 23 Şubat 1917, Nr. 89.

Riesenberg, Dieter, **Das Deutsche Rote Kreuz, Eine Geschichte 1864-1990**, Ferdinand Schöning Verlag, München 2002.

Servet-i Fünun, 12 Kasım 1915, Nr. 1275.

Strachan, Hew, **Financing The First World War**, Oxford University Press, Oxford-New York 2004.

Şahin, Feyza Kurnaz, "Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Sıhhi Hizmetleri", **Balkan Tarihi**, Cilt I, Ed. Zafer Gölen, Abidin Temizer, 2016, s.475-494.

Şimşek, Muttalip, "Hilal-i Ahmer Cemiyeti Viyana Hanımlar Merkezi ve Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 38, S 106, Kasım 2022, s.391-430.

Tasvir-i Efkâr, 8 Aralık 1914, Nr. 1283; 9 Aralık 1914, Nr. 1284; 10 Aralık 1914, Nr. 1285; 11 Aralık 1914, Nr. 1286.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Ali Evrak Odası (BEO), 4403/330153; 4586/343896.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Dosya Usulü (İ.DUİT), 3/98; 67/2; 73/36; 73/68; 73/81.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Taltifat (İ...TAL), 503/59.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti İdare (HR.İD), 83/79.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Paris Sefareti (HR.SFR.4.), 642/79.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı (HR.SYS), 2171/4; 2173/4; 2173/5; 2174/3; 2417/6; 2417/9; 2417/21.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Mâbeyn-i Hümayun İradeleri (MB.İ.), 183/41.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV), 199/80; 246/120; 257/121; 258/12; 259/25; 275/95.

van Os, Nicolina A.N.M., **Feminizm, Philanthropy and Patriotizm: Female Associational Life in the Ottoman Empire**, CPI Koninklijke Wöhrmann, Zutphen (Holland) 2013.

EKLER

Ek-1. 1915 Yılı Başlarında Avusturya Komitesi Tarafından Hilal-i Ahmer Yararına Viyana’da Tertip Edilen Konsere Ait Davetiye Afişi.

(Kaynak: Kızılay Arşivi, 398/115, Lef. 5)

327

Ek-2. Hilal-i Ahmer Cemiyeti Yararına Viyana’da Satışa Çıkarılan ve Üzerin-
de Osmanlı Padişahı V. Mehmet, Almanya İmparatoru II. Wilhelm ve Avusturya-
Macaristan İmparatoru Franz Joseph’in Fotoğraflarının Yer Aldığı Portre.

(Kaynak: <http://data.onb.ac.at/rec/baa20346731>)

Ek-3. 20 Nisan 1915 Tarihinde Avusturya Komitesi Tarafından Hilal-i Ahmer Yararına Tertip Edilen Bir Tiyatro Gösterisine Ait Davetiye Afışı.

328

(Kaynak: "Orientalischer Abend. Für den Roten Halbmond", *Neue Freie Presse*, 21 Nisan 1915)

Ek-4. Heykeltraş Hans Dietrick Tarafından Tasarlanan ve Hilal-i Ahmer Yararına Viyana'da Satışa Çıkarılan Rozetler.

(Gümüş rozet)

(Bronz rozet)

(Kaynak: <https://www.acsearch.info/search.html?id=2515542>)